

Justiitsministri määruse „Riigi toetatav õigusnõustamine“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Justiitsministri määrus „Riigi toetatav õigusnõustamine“ (edaspidi ka *määrus*) kehtestatakse riigi õigusabi seaduse (RÕS) § 31 lg 3 alusel. Määrusega kehtestatakse riigi toetatava õigusala esmanõustamise (edaspidi ka *õigusnõustamine*) sihtgrupp ja õigusvaldkonnad, toetuse jagamise konkursi tingimused ja kord, nõuded taotlusele ja toetuse taotlejale, nõuded toetatavale õigusabile ja selle andmise korraldamisele, riigieelarvest toetatava õigusabi vajaja omaosalusmäär ning nõuded toetuse saaja aruandlusele.

Kehtiva määruse alusel 2017. a korraldatud konkursi korraldamisel ning konkursi võitjaga sõlmitud lepingu kehtivuse ajal on ilmnenud mitu kogemuslikku kitsaskohta, mida eelnõuga enne uue konkursi väljakuulutamist reguleeritakse. Lisaks täiendatakse õigusnõustamise viiside loetelu, nõudeid taotluse esitajale ja taotlusele, laiendatakse taotluste hindamise kriteeriume ning täpsustatakse nõudeid aruande esitamisele. Eelnõu käsitleb ka erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimusi ja korda, mis varem kehtestati justiitsministri käskkirjaga.

Ulatuslike sisuliste ning määruse ülesehitust puudutavate muudatuste tõttu koostati õigusselguse huvides uus terviktekst ning tunnistatakse kehtetuks justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määrus nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“. Ühtlasi muudeti senisest lühemaks määruse pealkiri, väljendatakse kokkuvõtlikumalt eelnõu sisu. Täpne ülevaade eelnõu reguleerimisalast sätestatakse eelnõu üldsätetes.

Muudatuste kohaselt võib edaspidi õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks eraldatava toetuse jagamiseks kuulutada välja konkursi õigusnõustamiseks nii ühel kui mitmel viisil. Õigusnõustamise viisid on määruses loetletud järgmiselt: kohtumisega õigusnõustamine, õigusnõustamine eesti- ja venekeelse veebilehe www.juristaitab.ee ja www.juristaitab.ee/ru (edaspidi ka *veebilehed*) kaudu esitatud küsimustele vastamise näol ning õigusnõustamine juturoboti vahendusel. Muudatus võimaldab Justiitsministeeriumil paindlikku lähenemist ning otstarbekaima lahenduse leidmist, arvestades nii abivajaja huve kui ka riigi eesmärgi ja võimalusi käesoleval hetkel. Lisaks kohtumisega ja veebilehtede kaudu õigusnõustamisele nähakse eelnõus ette võimalus juturoboti kui virtuaalse abilise kasutamine õigusnõustamisel. Juturobotiga pakutav infotehnoloogiline lahendus võimaldab muuta esmase õigusabi saamise abivajajale mugavamaks ja kiiremaks. Erinevate õigusnõustamise viiside kombineerimine loob eelduse pakkuda õigusnõustamist võimalikult paljudele abivajajatele, teha seda aegsasti ning kasutada selleks abivajajale sobivaimat kanalit.

Eraldi peatükina käsitletakse eelnõus erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimusi ja korda. Kuna tegemist on konkreetsele sihtgrupile suunatud konkursiga ning toetust makstakse sihtgrupi esindusorganisatsioonile, on ka vastavad nõuded sätestatud eraldi. Regulatsiooni puhul on arvestatud pakutava teenuse erisusi võrreldes õigusala esmanõustamise peamise sihtgrupi teenindamiseks korraldatava konkursiga. Sealhulgas ei kehti sihtgrupi kohta sissetuleku ülempiiri nõue.

Eelnõuga kitsendatakse isikute ringi, kellele osutatakse kohtumisega õigusnõustamist. Selleks alandatakse abivajaja brutosissetuleku ülempiiri 500 euro võrra, arvestades Eesti keskmist brutokuupalka maakondade lõikes¹. Erisusena jäetakse lapse õigusi puudutavates

---

¹ Keskmise brutokuupalk jääb Statistikaameti andmetel maakondade lõikes 2020.a I-III kvartalis vahemikku 996 eurot - 1628 eurot. Keskmise brutokuupalk kuni 1200 eurot on kümnes Eesti maakonnas (Hiiu, Ida-Viru, Jõgeva, Lääne, Lääne-Viru, Pärnu, Saare, Valga, Viljandi, Võru), kolmes maakonnas (Järva, Põlva, Rapla) on keskmine brutopalk napilt üle 1200 euro ja kahes maakonnas (Harju ja Tartu) üle nimetatud määra. Veebilehel

perekonnaasjades alles seni kehtinud sissetuleku piirmäär. Kohtumisega õigusnõustamist lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades osutatakse endiselt Eestis elavale füüsilisele isikule, kelle taotlusele eelnenud kvartali keskmine ühe kuu brutosissetulek on kuni 1700 eurot. Lisaks ei kasutata õigusalaselt kiirõigustamiseks ette nähtud riigi toetust edaspidi ka kohtus esindamiseks ja kohtudokumendi koostamiseks (v.a lapse õigusi puudutavad perekonnaasjad ja maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine).

Paralleelselt sissetuleku ülempiiri alandamise ja kohtus esindamise piiramisega vähendatakse võrreldes senise regulatsiooniga ka riigi toetatavate kohtumisega õigusnõustamise tundide arvu. Konkursi võitjale makstakse täies ulatuses toetust esimese kahe õigusnõustamise tunni eest kalendriaastas konkursi võitja taotluses märgitud õigusnõustamise tunnitasu määrast. Kui abivajaja soovib saada õigusnõustamist ka pärast kahe tasuta tunni täitumist, nõustab konkursi võitja abivajajat edasi konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest vähemalt järgneva kolme tunni ulatuses kalendriaastas. Lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades nõustatakse abivajajat edasi vähemalt kümne tunni ulatuses kalendriaastas.

Arvestades asjaolu, et keskmine õigusnõustamisele kuluv aeg kõnealuse teenuse puhul on teadaolevalt u 2,2 tundi ning suurem hulk tunde kulub just keerukamatele juhtumitele, sh kohtuasjadele, milles esindamist õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks ja vastavast toetusest edaspidi ei tagata, on tundide arvu vähendamine põhjendatud. Senise riigi poolt toetatud viie tunni asemel jääb kaks tundi ning edasist konkursi võitja kohustust osutada õigusnõustamist veel kümne tunni ulatuses pakkumises toodud tunnitasu määra eest vähendatakse kolmele tunnile. Eelnõu kohaselt on soodustingimustel riigi toetatud kohtumisega õigusnõustamise maht isiku kohta kalendriaastas kokku 5 tundi, millest kaks tundi on abivajajale tasuta (tasuda tuleb 5-eurone omaosalusmäär). Lisaks jääb võimalus, et konkursi võitja võtab endale kohustuse osutada mõnes õigusvaldkonnas õigusnõustamist omafinantseeringuga ning abivajaja jaoks tasuta. Erandina on konkursi võitjal kohustus lapse õigusi puudutavate perekonnaasjade puhul osutada õigusnõustamist (lisaks kahele tasuta tunnile) kümne tunni ulatuses pakkumises toodud tunnitasu määra eest, sest nimetatud valdkonnas on ette nähtud ka kohtus esindamine.

Arvestades ühelt poolt suurt nõudlust ja eelarve piiratust ning teisalt õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse eesmärki (õigusnõustamise kättesaadavuse parandamine), on kirjeldatud muudatused vajalikud, tagamaks õigusalaselt esmanõustamise käigus pakutava esmase õigusnõu ühtlane ja õigeaegne kättesaadavus. Asjakohane ja õigeaegne õigusnõu ennetab probleemide süvenemist, mis omakorda hoiab kokku nii osapoolte kui ka riigi ressursi (sh kohturessursi). Vaesuses või toimetuleku piiril elaval inimesel on võimalik taotleda kohtus esindamise jaoks riigi õigusabi (edaspidi ka *RÕA*).

Eelnõuga nähakse ette ka suund, et riigi toetatud õigusnõustamiseks võidakse sobivate ruumide olemasolu korral kasutada nii riigimajade kui ka kohtute ruume. Sellisest võimalusest, et sõlmitava lepingu perioodil võib Justiitsministeerium teha ettepaneku kasutada õigusnõustamiseks riigimaja ja kohtu ruume, teavitatakse juba konkursi väljakuulutamise teates. Riigi kasutuses olevate ruumide võimalikult laiulatuslik kasutus kodanike teenindamisel üle Eesti on säästlik ja abivajajale kahtlemata ka mugav viis saada mitmeid riigi poolt pakutavaid teenuseid ühest kohast. Samas ei ole vastav ettepanek konkursi võitjale siduv ja sellest võib keelduda.

Võrreldes senise regulatsiooniga karmistatakse nõudeid taotlejale, taotluse esitamisele ja taotluse konkursile kvalifitseerumisele. Taotluses tuleb esitada kinnitus taotleja käibe kohta. (Viimase kolme aasta käibe summa on vähemalt 250 000 eurot ja aastas vähemalt 75 000 eurot. Ühispakkumise korral peab iga taotleja nimetatud nõude käibe kohta täitma vähemalt 25 protsendi ulatuses.) Taotlejal tuleb esitada tõend maksuvõlgade puudumise kohta ja kinnitada, et ajatatud maksuvõlg ei ole vanem kui üks aasta arvates konkursi väljakuulutamisest. Taotlejal tuleb anda ka kinnitus korras raamatupidamise ning selle kohta, et asutajal, osanikul, aktsionäril, liikmel, tegelikul kasusaajal ja esindusõiguslikul isikul ei ole kehtivat kriminaalkaristust, Tartu Maakohtu registriosakonnale on esitatud majandusaasta aruanded ja äriseadustiku nõuete rikkumise eest määratud trahvid on makstud. Samuti tuleb kinnitada, et

taotleja varasem tegevus ja tema asutaja, osaniku, aktsionäri, liikme, tegeliku kasusaaja ja esindusõigusliku isiku varasem töö- ja töövälise tegevus ei kahjusta Justiitsministeeriumi mainet. Eelnõu kohaselt võib Justiitsministeerium jätta taotluse kvalifitseerimata ka siis, kui taotleja planeeritud õigusnõustajate arv eelduslikult ei ole realistlik võrreldes konkursi teates märgitud minimaalse õigusnõustamise tundide ja taotleja omafinantseeringuga abivajajale pakutavate tasuta tundide koguarvuga kalendriaasta kohta. Samuti võidakse taotlus jätta kvalifitseerimata, kui pakkumine kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra kohta on oluliselt madalam teistest konkursile kvalifitseerunud taotlustes esitatud pakkumistest.

Riigi eelarvest toetatud teenuse osutaja leidmisel on oluline kehtestada taotleja konkursile kvalifitseerimiseks ranged nõuded, et tagada sellise lepingupartneri leidmine, kelle kätte usaldada kodanikele olulise teenuse pakkumine. Õigusnõustamise osutamisel on ühtviisi tähtsad nii osutatava õigusabi kvaliteet kui ka suutlikkus teenust tõrgeteta ning jätkusuutlikult kogu lepinguperioodi jooksul pakkuda.

Lisaks konkursile kvalifitseerumise nõuete täiendamisele muudetakse ja täiendatakse eelnõuga ka hindamissüsteemi, mis võrreldes praegu kehtivaga hõlmab rohkem kriteeriume. Täiendatud hindamissüsteem loob läbi mitmete hindamiskriteeriumide eelduse taotluste sisulisemaks omavaheliseks konkureerimiseks. Samuti tagatakse punktisüsteemiga, et hindamisel oleks erisugused teenuse osutamist mõjutavad olulised asjaolud vajalikul määral esindatud. Üks konkureerimisel tähtsust omav aspekt on sotsiaalne mõõde. Oluliseks peetakse taotleja valmisolekut pakkuda abivajajale omafinantseeringuga tasuta õigusnõustamist (pakkumises tuuakse välja nii pakutavate tundide arv kalendriaastas kui ka õigusvaldkond).

Eelnõuga nähakse ette ka regulatsioon lepingu ennetähtaegse lõppemise puhuks, andes justiitsministrile õiguse kuulutada vajaduse korral välja lihtsustatud korras uus konkurss, mille puhul võib vähendada õigusnõustamise, toetuse ulatuse ja abivajaja registreerimise kohta sätestatud nõudeid. Olenevalt lepingu ootamatu lõppemise ajast, allesjäänud rahalistest vahenditest ja hetkeolukorrast võib abivajajate huve silmas pidades olla otstarbekas kuulutada lihtsustatud tingimustel ja lühemaks perioodiks välja uus konkurss. Seda võib teha nõustamiseks vastavalt vajadusele kas ühel või mitmel õigusnõustamise viisil. Samuti võib lihtsustatud korras konkursi välja kuulutada siis, kui konkurss nurjub. Ka sellises olukorras on mõistlik vältida võimalikku pikka perioodi, kui teenus on kodanike jaoks katkestatud, ning leida lihtsustatud konkursi korraldamisega ajutine lahendus (kuulutada lihtsustatud tingimustel lühemaks lepinguperioodiks välja uus konkurss, valides seejuures õigusnõustamiseks sobiva viisi või viisid).

Võrreldes senise regulatsiooniga täpsustatakse eelnõuga abivajaja registreerimise ja kliendihaldustarkvaraga seonduvaid nõudeid kohtumisega õigusnõustamisel, mis ühelt poolt aitavad tagada korrektse statistika ja arvepidamise ning teisalt vähendavad konkursi võitja halduskoormust igakuiste maksetaotluste esitamisel. Samuti täpsustatakse ühekordse omaosalusmääraga seonduvat (kui ilma mõjuva põhjuseta ja ette teatamata ei ilmuta kohtumisega õigusnõustamisele, tuleb ühekordne omaosalusmäär tasuta uuesti) ja sätestatakse nõue, et pärast esimese kahe tasuta õigusnõustamise tunni täitumist peab konkursi võitja sellest abivajajat teavitama. Mõlemad muudatused tagavad konkursi võitja ja abivajaja vahel sõlmitud kliendilepingust tulenevate kohustuste parema täitmise – abivajaja suhtub vastutustundlikult kokkulepetesse ning rahaliste kohustuste suurenemisel saab õigel ajal teenusest loobuda. Riigi toetatud õigusnõustamise käigus tuleb maksimaalselt püüda välistada abivajajale (uute) makseraskuste tekkimist.

Kui abivajaja õigusnõustamine on olnud ebakvaliteetne ja Justiitsministeerium selle tuvastab, antakse talle õigus keelduda (kas osaliselt või tervikuna) toetuse väljamaksmisest või nõuda vastav osa toetusest tagasi või tasaarveldada tulevaste maksetega.

Võrreldes seni kehtinud regulatsiooniga on määruses täiendatud ka nõudeid aruandlusele. Mitmekülgse informatsiooni kogumine on vajalik, et analüüsida valdkonnas olulisi küsimusi, mis aitab teha teadlikumaid otsuseid.

Kokkuvõtvalt on eelnõus sätestatud regulatsiooni eesmärk tagada kvaliteetse ja kiire esmase õigusnõustamise pakkumine kodanikele, arvestades seejuures muutuda võivate rahaliste tegurite ja sihtgrupi vajadustega ning pidades silmas infotehnoloogilist arengut.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna vabakutsete talituse nõunik Juta Jõgis (Juta.Jogis@just.ee) ning keeleliselt toimetanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Taima Kiisverk (taima.kiisverk@just.ee).

1.3. Märkused

Määrusega tunnistatakse kehtetuks justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määruse nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määruse nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“ ulatusliku muutmise vajaduse tõttu koostatakse uue määruse eelnõu. Uue määruse pealkiri „Riigi toetatav õigusnõustamine“ väljendab kokkuvõtlikumalt eelnõu sisu.

1. peatükk. Üldsätted

Paragrahv 1. Reguleerimisala

Määrus reguleerib riigi toetatava õiguslase esmanõustamisega seonduvaid teemasid – õigusnõustamise tingimusi ja toetuse jagamise korda. Sarnaselt kehtiva määrusega kehtestatakse konkursi sisuline regulatsioon määrusega. Erinevalt varasemast on erivajadustega isikute ja eakate konkursi sisuline regulatsioon toodud samuti määrusesse.

Paragrahv 2. Õigusnõustamise kättesaadavuse toetamine

Riigi toetatava õiguslase esmanõustamise kättesaadavuse parandamiseks eraldatava toetuse jagamiseks korraldatakse avalik konkurss määrusega sätestatud üldises korras. Konkursi võitjaga sõlmitakse leping kuni viieks aastaks. Erandkorras vähendatakse määrusega seatud nõudeid konkursi lihtsustatud korras korraldamisele vastavalt määruse §-le 15 (lepingu ennetähtaegsel lõppemisel, konkursi nurjumisel). Sellisel juhul sõlmitakse leping kuni kaheks aastaks. Toetatava tegevuse piirsumma kalendriaasta kohta ja muud konkursi täpsemad tingimused määratakse konkursi väljakuulutamisel justiitsministri käskkirjaga. Arvestades valdkonna rohkeid nüansse ei ole otstarbekas kehtestada kõiki tingimusi määrusega, vaid seda tehakse konkursi väljakuulutamisel, hinnates vahetult hetkel olevaid võimalusi ja vajadusi.

2. peatükk. Õigusnõustamise viisid, sihtgrupp ja õigusvaldkonnad

Paragrahv 3. Õigusnõustamise viisid

Paragrahvis loetletakse riigi toetatava õiguslase esmanõustamise osutamiseks kasutatavad viisid. Õigusnõustamist saab osutada abivajajaga kohtumisel või abivajaja nõusolekul videosilla või telefoni teel, eesti- ja venekeelse veebilehe www.juristaitab.ee ja www.juristaitab.ee/ru kaudu esitatud küsimustele vastamise teel ja juturoboti vahendusel.

Kohtumisega õigusnõustamise puhul peab konkursi võitja arvestama praktilise tegevuse käigus selguvate piirkonnas elavate abivajajate õigusnõustamise tegelike vajadustega, tagades nõustamise vajaduspõhise kättesaadavuse vähemalt määruses sätestatud linnades. Abivajaja nõusolekul võib kohtumisega õigusnõustamine toimuda ka telefoni teel või videosilla vahendusel, kasutades näiteks Skype'i vm rakendust, mis võimaldab videokõnet.

Justiitsminister võib välja kuulutada konkursi õigusnõustamiseks ühel või mitmel nimetatud viisil (vt § 7 lg 2). Kehtiv regulatsioon ei võimalda õigusnõustamise viiside vahel valida ning konkurss korraldatakse kõigil õigusnõustamise viisidel korraga samaks lepinguperioodiks. Praktikas võib aga osutada otstarbekaks kombineerida õigusnõustamise viise või leida igal õigusnõustamise viisil õigusnõustamise osutamiseks erinev teenusepakkuja. Samuti on

muudatuse tulemusena võimalik eri õigusnõustamise viiside puhul sõlmida vajaduse korral leping erinevaks perioodiks. Muudatus võimaldab olla paindlikum, arvestades praeguse aja vajadusi ja võimalusi, pidades silmas nii üldisi riiklikke arengusuundi, sh infotehnoloogia valdkonnas, kui ka abivajaja huve.

Paragrahv 4. Õigusnõustamise sihtgrupp

Eelnõuga piiritletakse kohtumisega õigusnõustamise sihtgrupp. Teistel õigusnõustamise viisidel osutatakse teenust kõigile füüsilisest isikust abivajajatele.

Kohtumisega õigusnõustamist osutatakse üksnes Eestis elavatele füüsilistele isikutele, kelle taotlusele eelnenud kvartali keskmine ühe kuu brutosissetulek on kuni 1200 eurot. Kohtumisega õigusnõustamist lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades osutatakse Eestis elavale füüsilisele isikule, kelle taotlusele eelnenud kvartali keskmine ühe kuu brutosissetulek on kuni 1700 eurot. Justiitsministeeriumil on õigus kontrollida abivajaja sissetuleku vastavust piirmäärale, nõudes selleks abivajajalt Maksu- ja Tolliameti maksuandmete tõendi esitamist ning põhjendatud juhul teha abivajajale ettepanek toetuse tagasimaksmiseks.

Abivajaja kinnitab kohtumisega õigusnõustamisele registreerumisel kirjalikult, et tema sissetulek ei ületa kehtestatud määra. Samuti kinnitab abivajaja, et ta on teadlik Justiitsministeeriumi õigusest kontrollida abivajaja sissetuleku vastavust piirmäärale, nõudes selleks maksuandmete tõendi esitamist ja võimalusest, et juhul kui sissetuleku suurus ületab ettenähtud määra, võidakse teha ettepanek toetuse tagasimaksmiseks (vt § 22 lg 1). Konkursi võitjal ei eeldata isiku sissetuleku suuruse kontrollimist, kuid tekkinud kahtluse korral tuleb konkursi võitjal pöörduda Justiitsministeeriumi poole abivajaja sissetuleku kontrollimise taotlemiseks.

Kehtiva määruse kohaselt tagatakse kohtumisega õigusnõustamine Eestis elavatele füüsilistele isikutele, kelle taotlusele eelnenud kvartali keskmine ühe kuu brutosissetulek on kuni 1700 eurot. Teenuse sihtgrupi kitsendamine brutosissetuleku alandamise teel aitab vähendada riski, et suure nõudluse ja piiratud eelarve tõttu jäävad abivajajad mingiks perioodiks üldse teenuseta. Õigusnõustamisele kulus 2019. aastal ligi 40% rohkem rahalisi vahendeid kui 2018. aastal. 2020. a. jaanuaris kulus teenusele 102 060 eurot ja veebruaris 93 094 eurot², samade mahtude jätkumisel oleks kalendriaastas ületatud eelarvet juba 56% (värskemate andmete lisamine ei ole otstarbekas, kuivõrd puuduvad andmed koroonaviiruse COVID-19 pandeemia mõjude kohta teenuse mahtudele). Seega nõudlus teenuse järele on väga suur ja vahendeid ei ole piisavalt, mistõttu tagab riik abi eeskätt nõrgematele sihtgruppidele.

Arvestades kõrgendatud vajadusega kaitsta laste huve ja seda ka läbi õiguslase esmanõustamise teenuse kättesaadavuse tagamise lastega peredele, jäetakse sissetuleku piirmäär kohtumisega õigusnõustamisel lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades muutmata.

Täiendavalt on eraldi õigusnõustamise sihtgrupina määratletud erivajadustega isikud ja eakad, kellel on võimalus saada riigi toetatavat õigusalast esmanõustamist ka konkursi võitnud esindusorganisatsiooni kaudu (vt 8. ptk).

Paragrahv 5. Õigusnõustamise valdkonnad

Paragrahviga sätestatakse, et riigi toetatavat õigusalast esmanõustamist osutatakse üldjuhul kõikides õigusvaldkondades, välistatakse vaid õigusvaldkonnad, milles õigusnõu saamine on tagatud muude võimalustega. Näiteks on vangistusõiguses ja kahtlustataval või süüdistataval kriminaalmenetluses ja rahvusvahelise kaitse taotlejal ja saajal haldusmenetluses võimalik õigusnõu saada riigi õigusabi korras ning rahvusvahelise kaitse taotlejate nõustamine on tagatud varjupaigataotlejate majutuskeskuses.

Välistatakse juriidiliste isikute õigusnõustamine ettevõtlusega seotud küsimustes ja maksuvaidlusi puudutavates küsimustes, v.a ettevõtlusega alustamine. Ettevõtlusega

---

² Märts – detsember, 2020. a mahud ei kirjelda reaalselt nõudluse kasvu (eriolukord ja jätkuv pandeemiaolukord riigis ja tasumudeli muudatus praegu kehtiva määruse § 8 lg 1 alusel seoses prognoositud suure rahalise puudujäägiga kalendriaasta lõpuks), mistõttu on toodud välja üksnes jaanuari ja veebruari mahud.

alustamisega seotud õigusnõustamise puhul ei pakuta laiaulatuslikku ärinõustamist, vaid antakse esmased juhtnöörid. Ettevõtlusega seotud küsimuste puhul on abivajajatel võimalik nt pöörduda maakondlike arenduskeskuste ettevõtluskonsultantide poole, kes ettevõtjaid tasuta nõustavad, toetades ja suunates konkreetse maakonna ettevõtluse arengut. Füüsilisest isikust ettevõtjaid nõustatakse kõigis ettevõtlust puudutavates küsimustes, kuid mitte maksuvaidlusi puudutavates küsimustes.

Lisaks välistatakse täitemenetluse osaliste õigusnõustamine täitemenetlust puudutavates küsimustes, mille puhul on kohtutäituril seadusest tulenev selgitamiskohustus, ning tõestamistoimingus osalejate õigusnõustamine tõestamistoimingu raames, mille puhul on notariil seadusest tulenev selgitamiskohustus.

Välistatud on küsimused, mille puhul füüsiline isik soovib nõustamist temale loovutatud nõude sissenõudmise kohta, kui nõue oli algselt tekkinud juriidilisel isikul, ning Euroopa Inimõiguste Kohtusse pöördumist puudutavad küsimused. RÕA andmine Euroopa Inimõiguste Kohtusse pöördumiseks on reguleeritud RÕS §-s 37 ning täiendava esmase õigusnõu andmine valdkonnas ei ole otstarbekas valdkonna spetsiifilise keerukuse tõttu.

Samuti on välistatud õigusnõustamine küsimustes, mis puudutavad täitemenetluse lõpetamist jõustunud kohtulahendiga tunnustatud nõude ja muust täitedokumendist tuleneva nõude täitmise aegumise tõttu. Nimetatud tsiviilnõuete aegumise asjad ei ole juriidiliselt keerukad, tegemist on sarnase käiguga menetlustega. Aegumise kohaldamise taotluse menetlus kohtutäituri juures on formaalne menetlus, millega võlgnikud saavad ka täna üldjuhul iseseisvalt hakkama. Lisaks jagatakse võlgnike abistamiseks läbi erinevate infokanalite vajalikku teavet ja abistavaid materjale. Seega ei ole riigi toel pakutav õigusnõustamine nimetatud küsimuste puhul hädavajalik.

Kui konkursi võitja siiski otsustab anda abivajajale õigusabi küsimustes, milles riik õigusnõustamist ei toeta, siis tuleb konkursi võitjal arvestada, et sellist õigusnõustamist peab osutama omavahendite eest.

Paragrahv 6. Kohtus esindamise piirang

Paragrahvis sätestatakse, et riigi toetatav õiguslane esmanõustamine ei hõlma kohtus esindamist, sealhulgas kohtudokumendi koostamist. Erandina on lubatud abivajaja kohtus esindamine ja kohtudokumendi koostamine lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades. Samuti on lubatud maksekäsu kiirmenetluse kui võla või elatise kättesaamiseks mõeldud lihtsustatud menetluse avalduse esitamine. Tagamaks, et riigi toetatud õiguslase esmanõustamise kvaliteet oleks ühtlaselt kõrgel tasemel ja teenuse hind seejuures soodne, on otstarbekas piirata kohtus esindamist õiguslase esmanõustamise alt. Kuna kohtudokumendi koostamisega kaasneb samuti vastutus hinnata realistlikult eelseisva kohtuasja perspektiivikust ning tagada maksimaalselt kohtuasja võimalik edukus, ei ole ka kohtudokumendi koostamine ilma kohtus esindamiseta õiguslase esmanõustamise raames asjakohane.

Praegu esindavad abivajajat esmatasandi õigusnõu raames juristid ka kohtus. Riigi toetatava õigusnõu osutamise peamiseks eesmärgiks ei ole aga kohtus esindamine, vaid abivajaja esmane nõustamine ja seda võimalikult kiiresti. Muudatus soodustab keskendumist kvaliteetse, esmase ja kiire õigusnõu andmisele, mis omakorda võib abivajaja jaoks ennetada tema probleemide süvenemist. Arvestades riigi toetatud õiguslaseks esmanõustamiseks abivajaja kohta planeeritud tundide mahtu kalendriaastas ning asjaolu, et õigusnõustamise tunni hind on turul pakutavast keskmisest tunnihinnast madalam, ei ole otstarbekas panna konkursi võitjale kohustust tagada vajaduse korral ka kvaliteetne abivajaja kohtus esindamine. Samuti ei ole soovitatav olukord, kus kohtuteed on soodsatel rahalistel tingimustel alustatud, kuid esindamise jätkamiseks raha puudub.

Lastega perede ja laste kui nõrgema sihtgrupi õigusi puudutavates perekonnaasjades, näiteks elatise nõudmine ja suhtluskorra küsimused, on otstarbekas jätta alles abivajaja kohtus esindamise võimalus. Laste huvide kaitse tagamise eesmärgil on lastega seotud perekonnaasjades nähtud õigusnõustamiseks ette ka suurem arv soodushinnaga tunde (vt § 26 lg 1). Kahe tasuta ja kümne soodushinnaga tunni jooksul on võimalik katta valdkonna keskmises kohtuasjas õigusnõustamisele kuluv aeg.

Kohtus esindamiseks saab abivajaja vastavalt rahalistele võimalustele kas taotleda vajaduse korral riigi õigusabi või kasutada turul pakutavaid õigusteeneid.

3. peatükk. Konkursi tingimused ja kord ning leping

Paragrahv 7. Konkursi väljakuulutamine

Konkurss kuulutatakse välja justiitsministri käskkirjaga ning teade selle kohta avaldatakse vähemalt Justiitsministeeriumi kodulehel ja väljaandes Ametlikud Teadaanded. Paragrahvis sätestatakse ka minimaalne loetelu andmetest, mida konkursi väljakuulutamise teade peab sisaldama.

Võrreldes kehtiva regulatsiooniga peab konkursi väljakuulutamise teates esitama ka informatsiooni selle kohta, milliseks või millisteks õigusnõustamise viisideks konkurss korraldatakse (vt § 3 selgitust), ning teave, et sõlmitava lepingu perioodil võib Justiitsministeerium teha konkursi võitjale ettepaneku kasutada kohtumisega õigusnõustamiseks riigimajade ja kohtute ruume.

Riigi toetatud õigusnõu osutamise teenus sobitub riigimajade loomise kontseptsioonis³ käsitletud otseste avalike teenustega ja riigimajade loomise üldiste eesmärkidega. „Püsikulude ning avalike teenuste osutamisega seotud kulude surve riigieelarvele ei ole kadunud. Lisaks sellele väheneb e-teenuste arendamise tulemusel näost näkku kliendikontaktide arv, mis tekitab survet teenuste kadumiseks väikestes maakonnakeskustes. Klientide vaates on oluline käsitleda riigiteenuseid suuremas pildis ning tagada kõikide oluliste ja esmatähtsate teenuste olemasolu ja kättesaadavus vähemalt maakonnakeskustes. E-teenuseid tuleb küll juurde ning üha rohkem inimesi on harjunud neid kasutama, kuid teatud teenuste pakkumine peaks säilima võimalikult kodu lähedal ka füüsiliselt. Seda juba erivajadustega sihtgrupe arvestades.“⁴ Kohtumisega õigusnõustamise teenuse osutamisel riigimajade ja ka kohtute ruumide tasuta või soodne kasutamine kas osaliselt või kogu konkursi võitjaga sõlmitava lepingu perioodi kestel, aitab teenuse halduskuludelt kokku hoida. Riigimajades on kasutusel eri lahendusi ja üheks sobivaks kohtumisega õigusnõustamise osutamise kohaks väiksema nõudlusega piirkonnas võib olla näiteks vestlusboks. Kohtumajades saab õigusnõu osutada üksnes sobivate ruumide olemasolul kohtumaja avatud tsoonis. Nimetatud ettepanek ei ole konkursi võitjale siiski siduv ning sellest võib keelduda.

Konkursi väljakuulutamisel märgitakse ka minimaalne kohtumisega õigusnõustamise tundide arv kalendriaastas, mille ulatuses tuleb nõudluse olemasolu korral nõustamine tagada. Tegemist on näitliku tundide arvuga, mis ei ole konkursi võitjale teenuse osutamisel siduvaks tingimuseks. Konkreetne tundide arv aastas kujuneb vastavalt nõudlusele ja teenuse osutamiseks kasutada olevale eelarvele.

Eelmise konkursi pakkumiste esitamisel ja hindamisel tekkis olukord, kus pakuti võimalikult odavat maksimaalset tundide arvu. Et välistada ebareaalsete taotluste esitamist, on konkursi väljakuulutamisel otstarbekas nimetada ka minimaalne tundide arv, mille tagamisega tuleb konkursi võitjal arvestada. Justiitsministeerium võib jätta taotluse kvalifitseerimata, kui taotleja planeeritud õigusnõustajate arv eelduslikult ei ole realistlik võrreldes muu hulga nimetatud minimaalse kohtumisega õigusnõustamise tundide koguarvuga kalendriaastas.

Ühtlasi esitatakse konkursi teates märges selle kohta, et Justiitsministeeriumil on õigus konkurss põhjendatud vajaduse korral enne lepingu allkirjastamist nurjunuks tunnistada (vt § 11 selgitust).

Taotluste kvalifitseerimiseks, hindamiseks ja võrdlemiseks moodustab justiitsminister käskkirjaga komisjoni.

Paragrahv 8. Taotluse kvalifitseerimine

³ Riigimajade loomise kontseptsioon. Rahandusministeerium. Veebilehel https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/riigimajade_loomise_kontseptsioon_2018.pdf (veebruar 2018), lk 5.

⁴ *Ibid.*, lk 6.

Paragrahvis sätestatakse, millised taotlused loetakse konkursile kvalifitseerunuks ja millised mitte (vt ka § 16 ja 17 selgitusi), samuti taotluse andmete täpsustamine ja täiendamine ning taotluste kvalifitseerimise etapis konkursi nurjunuks kuulutamise alused.

Taotluses juba esitatud andmeid võib vajaduse korral kvalifitseerimise ajal, st enne taotluste hindamist, paluda nii täpsustada kui ka täiendada. Selliselt on vajaduse korral tagatud kõigile võrdne võimalus, kas täpsustada või täiendada juba esitatud andmeid olukorras, kus taotlejad on näiteks midagi erinevalt mõistnud ja esitatud andmed ei ole seetõttu võrreldavad.

Taotlus jääb automaatselt kvalifitseerumata, kui selgub, et taotleja on esitanud taotluses ebaõigeid andmeid või dokumente. Samuti võib Justiitsministeerium jätta taotluse kvalifitseerimata, kui taotleja planeeritud õigusnõustajate arv eelduslikult ei ole realistlik võrreldes justiitsministri käskkirjas märgitud minimaalse õigusnõustamise tundide, mille ulatuses tuleb nõudluse olemasolul nõustamine kalendriaastas tagada, ja taotleja omafinantseeringuga abivajajale tasuta pakutavate õigusnõustamise tundide koguarvuga kalendriaasta kohta. Kvalifitseerimata võidakse jätta ka taotlus, milles esitatud tunnitasu määr on kõigi kvalifitseeritud taotluste keskmisest tunnitasu määrast vähemalt 15 protsendi võrra madalam või kui konkursile on laekunud vähemalt kolm taotlust ja võrreldavas taotluses esitatud tunnitasu määr on vähemalt 10 protsendi võrra madalam maksumuselt järgmise vastavaks tunnistatud taotluses esitatud tunnitasu määrast. Kuna põhjalikult läbimõeldud tunnitasu määr aitab konkursi võitjal tagada katkematut teenuse osutamist ja kõigi lepinguga võetud kohustuste täitmist, ei pruugi teistest taotlejatest oluliselt madalama hinnaga pakkumine olla jätkusuutlik. Enne kvalifitseerimata jätmise otsuse tegemist küsitakse taotluse esitajalt asjaolude kohta selgitust ning määratakse selleks tähtaeg. Selgitust ei küsita, kui taotlus jääb automaatselt kvalifitseerumata (vt § 8 lg 4).

Samuti on taotluste kvalifitseerimise etapis võimalik konkurss nurjunuks kuulutada, kui ükski konkursile esitatud taotlus konkursile ei kvalifitseeru, sest pole täidetud kvalifitseerumise tingimused või tähtpäevaks ei ole konkursile esitatud ühtegi taotlust.

Paragrahv 9. Taotluste hindamine ja võrdlemine

Paragrahvis sätestatud hindamiskriteeriumide alusel hindab ja võrdleb justiitsministri käskkirjaga moodustatud komisjon ainult konkursile kvalifitseerunud taotlusi. Hindamiskriteeriumidele rakendatakse punktide andmise süsteemi, arvestades iga hindamiskriteeriumi kaalukust riigi toetatud õigusalse esmanõustamise toetuse jagamiseks korraldataval konkursil. Nimetatud hindamiskriteeriumide ja nende alusel punktide andmise süsteemi määramises sätestamine muudab taotluste hindamise, võrdlemise ning otsuse tegemise läbipaistvamaks, mis eelduslikult aitab võimalikke vaidlusi ära hoida.

Võrreldes kehtiva määrusega on hindamiskriteeriumide loetelu täiendatud. Olulise osakaaluga kriteeriumina on lisandunud kriteerium taotleja valmisoleku kohta pakkuda abivajajale tasuta nõustamistunde, st selle eest toetuse andjalt ja abivajajalt tasu saamata. Riigi toetatud õigusalse esmanõustamise puhul on tegemist sotsiaalselt suunitletud projektiga, mistõttu on oluline tuua taotluste hindamiskriteeriumide hulka vastukaaluks ärihuvile (mis kahtlemata võib olla taotleja üks eesmärkidest) ka sotsiaalne mõde.

Samuti hinnatakse taotluste puhul seda, kes on taotluse esitaja. Juhul kui taotluse on esitanud advokaadibüroo või advokaadibürood ühiselt, antakse taotlusele lisapunkt. Abivajajale kvaliteetse ja asjakohase õigusnõu andmine alates esmasest pöördumisest on oluline, vältimaks probleemide süvenemist ja võimaliku täiendava kahju tekkimist. Seega on kõrgetasemeline juriidiline kompetents ühtviisi oluline nii abivajajale antavas konsultatsioonis kui ka abivajaja kohtus esindamisel (esmanõustamise raames esindatakse abivajajat kohtus lastega seotud perekonnaasjades). Advokaadibüroos osutavad õigusnõustamise teenust üksnes advokaadid, kelle tegevusele laienevad advokatuuriseadusest tulenevad tagatised, sealhulgas ka nõuded täiendusõppe läbimisele ja kutsekindlustusele. Advokaadi tegevuse kvaliteeti kontrollib vajadusel Eesti Advokatuuri juhatus, tehes järelevalvet advokatuuri liikmete kutsetegevuse ja kutse-eetika nõuete täitmise üle. Samuti väheneb advokaatide poolt osutatava teenuse puhul oluliselt toetuse andja halduskoormus seoses abivajajate esitatud kaebuste menetlemisega. Kaebuste lahendamise tegeleb esmajärjekorras küll advokaadibüroo, kuid vajadusel jääb võimalus, et olukorda hindab ka advokatuuri juhatus ja lõppastmes aukohus.

Nimetatud lisatagatiste laienemine õiguslasest esmanõustamise teenusele on täiendavaks garantiiks kvaliteetse õigusteenuse osutamisele, mistõttu väärtustatakse advokaadibüroo poolt esitatud taotlust lisapunktiga. Lisapunkti andmine on aga põhjendatud üksnes juhul, kui taotluse kohaselt on võimalikuks lepingupartneriks ja esmanõustamise teenuse osutajaks advokaadibüroo või advokaadibürood ühiselt. Sellisel juhul osutatakse teenust tervikuna selgelt üksnes advokaadibüroo kaudu ning vastutus ja kõnealused tagatised laienevad kogu teenusele tervikuna. Muudel juhtudel (nt advokaadibüroo ja õigusbüroo ühispakkumine) on kõnealused tagatised hägustunud, sh jääb riigil alles ka kohustus tegeleda abivajajate kaebustega, mida teenuse osutajal ei ole õnnestunud lahendada.

Lisaks sätestatakse paragrahvis juhised olukorraks, kui selgub, et ühe või mitme taotluse punktisummad on võrdsed (heidetakse liisku) või taotleja on esitanud ebaõigeid andmeid (taotleja võidakse konkursilt kõrvaldada).

Paragrahv 10. Konkursi võitja ja teabe avaldamine

Eelnõuga kehtestatakse põhimõte, et lepingu sõlmimisest kõrvalehoidmise korral on justiitsministril õigus tunnistada toetuse andmise otsus kehtetuks ning tunnistada uueks võitjaks taotleja, kelle taotlus oli hindamiskriteeriumidest lähtudes paremuselt järgmine. Lepingu sõlmimisest kõrvalehoidmise korral toetuse andmise otsuse kehtetuks tunnistamise õigus on vajalik selleks, et välistada lepingute sõlmimisel põhjendamatute viivituste tekkimist ning võimaldada toetuse summat kasutada eesmärgipäraselt teiste juriidiliste isikute tegevuse toetamiseks. Lisaks sätestatakse paragrahvis konkursi võitja väljakuulutamise ja sellest teavitamise korralduslik külg.

Paragrahv 11. Konkursi nurjunuks kuulutamine

Paragrahvis sätestatakse konkursi nurjunuks kuulutamise õigus põhjendatud vajaduse korral enne toetuse kasutamise lepingu allkirjastamist ja seejärel uue konkursi väljakuulutamise võimalus. Samuti sätestatakse konkursi nurjunuks kuulutamise korral konkursile kvalifitseerunud taotleja taotluse esitamisega seotud kulude hüvitamine.

Lisaks juhtudele, millal konkurss tuleb nurjunuks kuulutada või millal on Justiitsministeeriumil õigus seda teha (vt § 8 lg 6 ja § 12 lg 4), võib konkursi väljakuulutamise järel saabuda ettenägematu olukord, mille tõttu võib osutada vajalikuks konkurss nurjunuks tunnistada ka muudel puhkudel. Näiteks ootamatu muudatus riigieelarve vahendite kasutamises eriolukorra tõttu või sellise informatsiooni ilmnemine, mille tõttu ei ole otstarbekas konkursiga jätkata. Kuna kehtiv määrus näeb ette üksnes konkreetset juhul, millal saab konkursi nurjunuks tunnistada, on täiendava võimaluse lisamine võrreldes kehtiva regulatsiooniga vajalik, reageerimaks eeskätt ettenägematu olukorra ilmnemisel.

Asjakohane märge konkursi väljakuulutamise teates annab ka taotluse esitajale vajaliku teabe selle kohta, et konkurss võidakse põhjendatud vajaduse korral enne lepingu allkirjastamist nurjunuks tunnistada. Taotluse koostamisega seotud põhjendatud kulud hüvitatakse konkursile kvalifitseerunud taotlejale tema avalduse alusel kuni 1000 euro ulatuses.

Paragrahv 12. Leping ja lepingu sõlmimine konkursi võitjaga

Paragrahv käsitleb lepingut ja lepingu sõlmimist konkursi võitjaga. Sõlmitava lepingu juurde kuulub lahutamatu osana isikuandmete töötlemist puudutav leping. Konkursi võitjaga sõlmitava lepingu projekt (koos andmetöötluse lepinguga) on käskkirja lisa, millega justiitsminister kuulutab välja konkursi. Lepingu projekti lisamine on vajalik selleks, et vähendada hilisemaid vaidlusi ja viivitusi lepingu sõlmimisel.

Sõlmitavas lepingus sätestatakse vastavalt konkursi võitja esitatud taotluses märgitule toetatava tegevuse tasud, mitme õigusnõustaja poolt on nõustamiskohtade teenindamine piirkondlikult tagatud, õigusnõustamise kirjeldus, veebilehtede haldamisega seonduv, veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise tähtajad, teavitustöö kava, toetuse tagasinõudmise alused, juturoboti arendamiseks vajalike andmete kogumise ulatus ja viis ning muud tingimused. Andmetöötluse lepingu eesmärk on kokku leppida volitatud töötleja õigustes ja kohustustes isikuandmete töötlemisel.

Lisaks sätestatakse olukordadeks, kui konkursi võitja ei ole tagastanud Justiitsministeeriumile allkirjastatud lepingut tähtaegselt, konkursi nurjunuks kuulutamise võimalus. Eeltoodu on vajalik selleks, et konkursi läbiviimisel ja vajaduse korral uue konkursi väljakuulutamisel ei tekiks põhjendamatuid viivitusi.

Paragrahv 13. Konkursi lõppemine

Konkurss lõpeb, kui konkursi võitjaga sõlmitakse leping või konkurss kuulutatakse nurjunuks.

Paragrahv 14. Muudatustest teavitamine

Paragrahvis sätestatakse tähtajad, mille jooksul konkursi võitja teavitab soovist muuta töökorraldust, mis muudab taotluses esitatud andmeid ja teistest ümberkorraldustest ning tegevuse peatamisest või lõpetamisest Justiitsministeeriumi. Kavandatavatest muudatustest tuleb teavitada esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui kaksikümmend tööpäeva ette. Ettenägematustest asjaoludest tingitud muudatustest tuleb samuti teavitada esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui kolme päeva jooksul arvates muudatuste toimumisest. Olenevalt muudatustest võib olla vajalik sihtgrupi teavitamine või sihtgrupi teenindamise tagamiseks uute otsuste tegemine, mistõttu eeldatakse, et konkursi võitja tagab Justiitsministeeriumi võimalikult kiire teavitamise. Samuti võib olla vajalik õigusnõustamise korraldamise kokkulepete ülevaatamine, kuna lepingus ja selle lisades sätestatud kokkuleppeid on lubatud muuta üksnes Justiitsministeeriumi eelneval kirjalikul nõusolekul.

Paragrahv 15. Lihtsustatud korras konkursi korraldamine

Paragrahvis sätestatakse olukorrad, millal Justiitsministeerium võib konkursi korraldada lihtsustatud korras. Seda võib teha siis, kui konkurss kuulutatakse nurjunuks või kui konkursi võitjaga sõlmitud leping lõpeb ennetähtaegselt. Lihtsustatud korras konkursil võidakse vähendada nõudeid taotlejale ja taotlusele ning nõudeid õigusnõustamisele ja selle korraldamisele. Täpsed konkursi tingimused kehtestab justiitsminister käskkirjaga. Lihtsustatud korras sõlmitakse konkursi võitjaga leping lühemaks perioodiks, vajaduse korral kuni kaheks aastaks.

Lepingu ennetähtaegne lõppemine võib juhtuda ootamatult näiteks lepingupartneri tegevuse lõpetamise või muude erakorraliste asjaolude tõttu. Ka konkursi nurjumise korral võib tekkida olukord, kus teenuses pikema katkestuse vältimiseks on otstarbekas kuulutada välja konkurss lihtsustatud korras.

Tegemist on ajutise, abivajaja huvides kasutatava võimalusega, mille puhul arvestatakse eelnevalt kõiki olulisi asjaolusid, sh eelarve jääki, leides optimaalse viisi olukorra lahendamiseks. Kehtivas regulatsioonis sellist õigust justiitsministrile antud ei ole, lepingu erakorralise lõppemise korral tuleb kuulutada uus konkurss välja üldises korras, mis on aga ajamahukas ega pruugi alati olla abivajaja huvides sel hetkel parim võimalik lahendus.

4. peatükk. Nõuded taotlejale ja taotlusele

Paragrahv 16. Taotlejale esitatavad nõuded

Paragrahvis sätestatakse nõuded toetuse taotlejale. Taotleja peab olema asjakohases Eesti registris registreeritud juriidiline isik, kelle viimase kolme aasta käibe summa on minimaalselt 250 000 eurot ja aastas vähemalt 75 000 eurot. Ühispakkumise korral peab iga taotleja täitma nimetatud nõude käibe kohta vähemalt 25 protsendi ulatuses. Samuti ei tohi taotleja suhtes olla taotluse esitamise päeva seisuga algatatud likvideerimis- ega pankrotimenetlust ja ta ei tohi olla pankrotis. Ühtlasi tuleb taotlejal esitada maksukorralduse seaduse (MKS) § 14 lõikes 5 nimetatud tõend maksuvõlgade puudumise kohta taotluse esitamise kuupäeva seisuga ja kinnitada, et taotluse esitamise kuupäeva seisuga ajatatud maksusumma seadusjärgne tähtpäev ei ole varasem kui üks aasta arvates § 7 lõikes 1 nimetatud konkursi väljakuulutamisest. Seega võivad konkursil osaleda nii eraõiguslikud kui ka avalik-õiguslikud juriidilised isikud, kusjuures eraõiguslikud juriidilised isikud võivad olla nii äriühingud kui ka sihtasutused ja mittetulundusühingud. Asjakohaseks registriks on äriregister, mittetulundusühingute ja sihtasutuste register ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riiklik register. Taotleja võib esitada konkursile ühe taotluse üksi või ühe või mitu taotlust teiste taotlejatega ühiselt.

Võrreldes kehtiva regulatsiooniga on maksuvõlga puudutav nõue rangem. Samas on äsja mitmeid ettevõtteid vähesel või suuremal määral tabanud kriisi (koroonaviiruse leviku tõkestamiseks 12.03.–17.05.2020. a kehtestatud eriolukord ja viiruse leviku jätkuvad mõjud) arvestades mõistlikus suuruses ajutine makseraskus mõisteta. Tingimus, et ajatatud maksuvõlg ei tohi olla vanem kui üks aasta arvates konkursi väljakuulutamistest, on mõistlik, arvestades ka täiendavalt miinimumkäibe seatud alampiiri. Vastavas suurusjärgus käibe korral taotluse esitamise ajaks ületatud makseraskust võib konkursil osalemisel aktsepteerida, et mitte liigselt karmistada taotluse esitaja kohta kehtestatud nõudeid.

Taotleja käibe kohta esitatavat nõuet kehtivas määruses ei ole. Kuna ettevõtte usaldusvääruse hindamisel on oluline nii tegutsemise aeg kui ka viimaste aastate käibe suurus, on vastav nõue eelnõusse lisatud. Minimaalse käibe nõude seadmine aitab välistada kogemusteta või mitteusaldusväärset lepingupartnerid. Kõnealuse muudatusega ja taotlusele esitatavate nõuete karmistamisega (määruse § 17 lg 1 punktidega 12–16) tugevdatakse ettevõtte ning tema asutaja, osaniku, aktsionäri, liikme, tegeliku kasusaaja ja esindusõigusliku isiku suhtes taotluse esitamiseks kvalifitseerumisel kehtivaid nõudeid. Muudatuste eesmärk on leida objektiivsete kriteeriumide alusel lepingupartneriks hea mainega usaldusväärne, sh majanduslikult oskuslikult juhitud juriidiline isik.

Lisaks sätestatakse nõue, et taotleja kohtumisega ja veebilehtedel õigusnõustamist osutavatel nõustajatel peab olema omandatud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrakraad või sellele vastav kvalifikatsioon ning neil peab olema piisav kogemus õiguslinal.

Paragrahv 17. Taotlusele esitatavad nõuded

Paragrahvis sätestatakse nõuded taotlusele, sealhulgas tuleb taotlejal esitada pakkumine kohtumisega õigusnõustamise tunnitasi määra ja õigusnõustamisega seonduvate tegevuste jaoks vajamineva toetuse suuruse kohta, kirjeldada õigusnõustamise korralduslikku poolt, soovi korral esitada pakkumine, kui palju tunde, millises õigusvaldkonnas ja mitmele abivajajale kalendriaastas ollakse valmis kohtumisega õigusnõustamist osutama, ilma selle eest tasu saamata, esitada kinnitus, et õigusnõustajad on nõus projektis osalema, ning esitada teave nende kvalifikatsiooni ja kogemuse kohta, esitada kinnitus taotleja käibe kohta, selle kohta, et taotleja raamatupidamine on korras, Tartu Maakohtu registriosakonnale on esitatud majandusaasta aruanded, äriseadustiku nõuete rikkumise eest määratud trahvid on makstud, asutajal, osanikul, aktsionäril, liikmel, tegelikul kasusaajal ja esindusõiguslikul isikul ei ole kehtivat kriminaalkaristust ning ka selle kohta, et taotleja varasem tegevus ja tema asutaja, osaniku, aktsionäri, liikme, tegeliku kasusaaja ja esindusõigusliku isiku varasem töö- ja töövälise tegevus ei kahjusta Justiitsministeeriumi mainet.

Selleks et oleks võimalik taotlusi ühetaoliselt võrrelda, tuleb taotlejal tunnitasi piirmäär ja teised toetuse suurused välja tuua käibemaksuta. Toetatud tegevuse eelarve koostamisel tuleb aga taotlejal võtta arvesse toetuse suurust ja toetatava tegevuse eripärasid ning käibemaksuseaduses sätestatud.

Taotleja peab taotluses edastama muu hulgas andmed õigusnõustajate kvalifikatsiooni ja kogemuse kohta. Eeltoodud informatsioon on vajalik, kuna aitab komisjonil hinnata taotleja poolt pakutava õigusnõustamise kvaliteeti. Piisava kogemusega õigusnõustajaks on näiteks vähemalt ühe aasta pikkuse nõustamiskogemusega õigusnõustaja või õigusvaldkonna õppejõud, samuti Eesti Advokatuuri liige. Taotlusega on vaja esitada ka kinnitus, et õigusnõustajad on nõus projektis osalema. Vastav kinnitus annab kindlust, et taotlus ja selles esitatud pakkumised on läbi mõeldud ja vastavad eelkõikulepped sõlmitud. Õigusnõustajate kvalifikatsiooni tõendavad dokumendid tuleb esitada Justiitsministeeriumi soovil pärast taotluse esitamist. Kui taotleja poolt taotluses välja toodud õigusnõustajad toetatava tegevuse perioodil muutuvad, siis tuleb taotlejal Justiitsministeeriumi eeltoodust teavitada ning edastada ka andmed nõustaja kvalifikatsiooni kohta.

Õigusnõustajate arv, konkursi väljakuulutamise teates nimetatud kohtumisega õigusnõustamise minimaalne tundide arv, mille ulatuses tuleb nõudluse olemasolul nõustamine kalendriaastas tagada, ja pakkumine taotleja omafinantseeringuga abivajajale tasuta pakutavate kohtumisega õigusnõustamise tundide kohta kalendriaastas võimaldavad koosmõjus hinnata taotluses välja toodud eesmärkide saavutamise realistlikkust.

Samuti annab pakkumise realistlikkusest aimu teave, mitme õigusnõustaja poolt linnade või linnade ja piirkondade kaupa teenindamine tagatakse. Varasemast lepinguperioidist teadaolevate andmete näol on piirkondade koormus Justiitsministeeriumile teada ning küsitava täiendava informatsiooni kaudu on võimalik saada parem ülevaade, kas pakkumine on realistlik.

Taotluses tuleb muu hulgas märkida pakutav kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määr, juturoboti vahendusel õigusnõustamise toetuse suurus kalendriaastas, telefoni teel teenindamise, veebilehtede haldamise ja veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise ning õigusnõustamise ja telefoni teel teenindamise käigus esitatud küsimuste ja vastuste juturoboti arendamiseks vajalikud ulatuses ja viisil kogumise ning klassifitseerimise toetuse suurus kalendriaastas. Nimetatud toetuste suuruse puhul tuleb taotlejal arvestada, et taotluses pakutav suurus peab sisaldama kõiki kulusid (tööjõukulud, ruumide üürimiskulud, töövahendite kulud, sidekulud jm).

Nii erinevateks tegevusteks vajaminevate toetuste suurused kui ka tegevuste kirjeldused annavad ülevaate sellest, missugust teenust taotleja toetuse eest pakkuda suudab.

Selleks et teave toetatud tegevuse toimumise kohta jõuaks abivajajateni, on oluline läbi mõelda ja taotluses esitada ka teavitustöö kava ning kirjeldus linnade ja nõustamiskohtade kaupa. Eelkõige tuleb esitatavas projektiplaanis välja tuua, milliseid tasuta kanaleid (ajalehe artikkel, uudislugu, raadiosaade jmt) ja millise sagedusega planeeritakse teavitustöö tegemiseks kasutada. Kui lisaks tasuta kanalitele planeeritakse teavitustöö tegemiseks ka omafinantseeringut, siis tuleb eeltoodu taotluses eraldi välja tuua. Konkursi võitja tehtud teavitustööd riigieelarvest ei toetata.

Kuigi projektiplaanina esitatavate andmete (taotleja poolt korraldatava õigusnõustamise teavitustöö kava ning kirjeldus linnade ja nõustamiskohtade kaupa ning kliendihaldustarkvara ja nõustamiskohtade kirjeldus) näol ei ole tegemist eraldi hindamiskriteeriumidega, on taotluses vaja esitada nõutud andmed ning kirjeldused, saamaks taotleja pakutavast võimalikust teenusest terviklikum ülevaade. Vastava informatsiooni esitamata jätmine on käsitletav puudusena.

Taotleja peab taotluses ka kinnitama, et taotleja varasem tegevus ja tema asutaja, osaniku, aktsionäri, liikme, tegeliku kasusaaja ja esindusõigusliku isiku varasem töö- ja töövälise tegevus ei kahjusta Justiitsministeeriumi mainet. Eeskätt on oluline, et tulevase lepingupartneri varasema tegevuse pinnalt saab eeldada, et koostöö hakkab sujuma avalikus teenistuses tunnustatud põhimõtete ja väärtuste kohaselt. Määruse § 17 punktid 15 ja 16 sisustavad tulevase lepingupartneri valikul olulist hea maine nõuet.

Eeltoodud informatsioon on vajalik, et oleks võimalik taotlusi hinnata ja võrrelda ning selgitada välja konkursi võitja.

Paragrahv 18. Taotluse esitamine ja esitamise tähtaeg

Eelnõuga sätestatakse taotluse Justiitsministeeriumile esitamise kord. Selgitatakse, millised konkursile esitatud taotlused ei ole esitatud tähtaegselt, kuidas võidakse konkursi tähtaega pikendada ning sätestatakse taotleja andmete muutumisest teavitamise nõue.

Justiitsministeerium võib taotluse esitamise tähtaega pikendada üksnes konkursi väljakuulutamise teates taotluse esitamiseks määratud tähtpäeva saabumiseni. Muudatusest kontaktandmetes teavitatakse Justiitsministeeriumi viivitamata.

5. peatükk. Nõuded õigusnõustamisele, selle korraldamisele ja turundustegevusele

Paragrahv 19. Õigusnõustamise keel

Õigusnõustamine toimub eesti ning vajaduse korral inglise ja vene keeles. Veebilehtedel toimub õigusnõustamine vähemalt eesti (www.juristaitab.ee) ja vene keeles (www.juristaitab.ee/ru).

Paragrahv 20. Telefoni teel teenindamine, veebilehed ja juturobot

Paragrahvis sätestatakse õigusnõustamise korraldamisel telefoni teelteenindamise, veebilehete ning juturobotiga seonduvad tegevused.

Kohtumisega õigusnõustamise osutamisel tuleb tagada ka abivajaja telefoni teel teenindamine. Konkursi võitjalt eeldatakse, et telefoni teel teenindamise käigus juhendatakse abivajat maksimaalselt 10 minuti jooksul, mis võiks sisaldada näiteks abivajaja õige ametiasutuse poole suunamist või asjakohaste veebilehete, nagu www.juristaitab.ee ja www.juristaitab.ee/ru, tutvustamist. Samuti selgitatakse telefoni teel välja, kas küsimus kvalifitseerub õigusnõustamisele. Telefonikõnede arvu üle tuleb pidada arvestust, kuid telefoni teel teenindamise puhul ei eeldata konkursi võitjalt abivajaja isikusamasuse kontrollimist, sissetuleku kohta kinnituse võtmist ja telefonikõnede salvestamist. Telefoni teel teenindatakse tööpäeviti ajavahemikus 9.00–16.00.

Konkursi võitja tagab veebilehete sisutekstide haldamise, sealhulgas ajakohase informatsiooni olemasolu ning veebilehete kaudu esitatud küsimustele vastamise lepingus määratud tähtaja jooksul. Veebilehete kaudu laekunud küsimustele vastamisel ei eeldata konkursi võitjalt sissetuleku kohta kinnituse võtmist. Veebilehete kaudu laekunud küsimustele vastamisel ja telefoni teel teenindamise puhul ei teki ka õigusnõustaja ja abivajaja vahel kliendisuhet.

Juturoboti arendamise tarbeks kogutakse ja klassifitseeritakse kohtumisega õigusnõustamise ning telefoni teel teenindamise käigus esitatavaid küsimusi ja vastuseid. Täpsemad tingimused selleks sätestatakse konkursi võitjaga sõlmitavas lepingus.

Juhul kui juturoboti vahendusel õigusnõustamiseks korraldatakse konkurss (kas eraldi või koos mõne teise õigusnõustamise viisiga), kehtestatakse vastavad õigusnõustamise korraldamise tingimused justiitsministri käskkirjaga. Tegemist on spetsiifilise õigusnõustamise viisiga, mille puhul on otstarbekas kehtestada nõuded vahetult enne konkursi väljakuulutamist, lähtudes hetkeolukorrast (olemasolevad eeldused, seatavad eesmärgid, rahastus, asukoht jne).

Paragrahv 21. Õigusnõustamise kohad

Kohtumisega õigusnõustamise puhul peab konkursi võitja arvestama praktilise tegevuse käigus selguva piirkonnas elavate abivajajate õigusnõustamise tegelike vajadustega, tagades nõustamise vajaduspõhise kättesaadavuse (pakkuma kohtumisega õigusnõustamist) vähemalt määruuses sätestatud 16 linnas üle Eesti, sealhulgas igas maakonna keskses. Lisaks sätestatakse eelnõuga nõustamiskoha tähistamise nõue. Kui õigusnõustamine toimub nõustamiskohas regulaarselt, tuleb nõustamiskoht tähistada alaliselt.

Paragrahv 22. Abivajajate registreerimine kohtumisega õigusnõustamisel ja kliendilepingu sõlmimine

Konkursi võitjal on kohustus kontrollida enne kohtumisega õigusnõustamisega alustamist abivajaja isikusamasus ning võtta kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis kinnitus isiku sissetuleku kohta ja selle kohta, et abivajaja on teadlik Justiitsministeeriumi õigusest kontrollida tema sissetuleku vastavust piirmäärale, nõudes selleks abivajajalt Maksu- ja Tolliameti maksuandmete tõendi esitamist ning põhjendatud juhul teha abivajajale ettepanek toetuse tagasimaksmiseks. Nimetatud kinnitus võib olla ka abivajajaga sõlmitavas kliendilepingus. Sissetuleku suurus on oluline abivajajate sihtgrupi määramisel. Abivajaja kinnitus selle kohta, et tema taotlusele eelnenud kvartali keskmine ühe kuu sissetulek jääb kehtestatud piirmäära sisse, põhineb eeskätt usaldusel ja tuleb esitada kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis enne kohtumisega õigusnõustamisele registreerumist. Samas võib Justiitsministeerium põhjendatud kahtluse korral abivajaja sissetuleku suurus hiljem kontrollida ja vajaduse korral teha ka ettepaneku toetuse tagasimaksmiseks. Konkursi võitja halduskoormuse vähendamise eesmärgil ei pea nimetatud kinnitus olema esitatud eraldi, vaid vastava punkti võib lisada ka abivajajaga sõlmitavasse kliendilepingusse.

Eelnõuga sätestatakse, et abivajajaga tuleb enne kohtumisega õigusnõustamist sõlmida ka kliendileping. Seejärel tasub abivajaja omaosalusmäära, mis on viis eurot kalendriaastas. Kliendilepingu pikendamiseks järgmiseks kalendriaastaks piisab abivajaja ühekordse omaosalusmäära tasumisest ja sissetuleku kinnitusest. Kui kinnitus sissetuleku kohta on

abivajajaga sõlmitud kliendilepingus, mida soovitakse pikendada, ja sissetulek ei ületa jätkuvalt isiku lepingu pikendamise taotlusele eelnenud kvartali keskmist ühe kuu brutosissetuleku ülemmäära, ei ole eraldi kinnitust sissetuleku kohta vaja esitada.

Lepingu pikendamise kohta tehtud täpsustus ei kehti alaealistele, kuna nad on ühekordse omaosalusmäära tasumisest vabastatud. Alaealiste puhul tuleb endiselt igaks kalendriaastaks sõlmida uus kliendileping.

Konkursi võitjale sätestatakse kohustus registreerida kohtumisega õigusnõustamisel abivajaja, tema kontaktandmed, abivajajaga sõlmitud kliendileping, andmed omaosalusmäära tasumise kohta, õigusvaldkond, milles teda nõustati, nõustamise kuupäev, nõustamisele kulunud aeg ning abivajajale õigusnõustamise eest esitatud arved ja Justiitsministeeriumile esitatava maksetaotluse aluseks olevad arved abivajaja kohta. Juhul kui konkursi võitja on taotluses toonud välja, et osutab täiendavalt kohtumisega õigusnõustamist ka ilma selle eest tasu võtmata (vt § 17 p 3), registreeritakse kohtumisega õigusnõustamisel abivajaja, tema kontaktandmed, õigusvaldkond, milles teda nõustati, nõustamise kuupäev ning nõustamisele kulunud aeg. Eelnimetatu jaoks peab konkursi võitja tagama kliendihaldustarkvara olemasolu, seal abivajajate andmete registreerimise ning andmete kaitse ja säilimise. Kliendihaldustarkvara peab võimaldama sõlmitud kliendilepingute ehk uute klientide ning kliendile ja Justiitsministeeriumile esitatud maksetaotluse aluseks olevate arvete väljavõtmist kalendrikuu kaupa. Kui määrusega on tagatud arvete registreerimine Justiitsministeeriumi juurdepääsuga kliendihaldustarkvaras, on maksetaotluste aluseks olevate andmete kontrollimine võimalik, ilma et konkursi võitja peaks igakordse maksetaotlusega esitama ka hulga andmeid, sealhulgas isikuandmeid, mis omakorda tagab mõistliku halduskoormuse maksetaotluste esitamisel. Kliendilepingute registreerimine tagab nii korrektsuse asjaajamises kui annab ka suuremas pildis ülevaate muutustest nõudluses.

Konkursi võitja tagab kliendihaldustarkvaras Justiitsministeeriumile vaatleja õigustega juurdepääsu nimetatud andmetele kogu lepingu kehtivuse ajal. Juurdepääs on vajalik toetatud tegevuse üle järelevalve teostamiseks, sh toetuse väljamaksmiseks edastatud maksetaotluste kontrollimiseks.

Paragrahv 23. Turundustegevus

Paragrahviga sätestatakse konkursi võitjale kohustus planeerida turundustegevust vastutustundlikult, arvestades sealhulgas proportsionaalselt tegelike vajaduste ja võimalustega teenuse sihtgrupi teenindamiseks kogu lepinguperioodi vältel.

Teadmine teenuse olemasolust on ühiskonnas levinud ning aeg-ajalt on mõistlik ja vajalik teenusest teavitamist korrata, kuid tuleb arvestada, et tegemist on riiklikult toetatud teenusega. Turundustegevus on otsene hoob nõudluse suurendamiseks ja ettevõtlusele on iseloomulik orienteeritus pidevale kasvule. Riiklikult toetatud teenuse puhul tuleb turundustegevuse planeerimisel lähtuda ühelt poolt tegelikust eelarvest, aga teisalt teadvustada ka riikliku teenuse olemusest tulenevat spetsiifikat. Tegemist on üldise nõudega, mis ei piira ettevõtlusvabadust, kuid annab konkursi võitjale vajaliku raamistiku. Täpsemad tingimused on võimalik sätestada konkursi võitjaga sõlmitavas lepingus.

Õigusnõustamisele registreerimisel kogutavaid abivajaja andmeid ei kasutata otseturunduseks.

6. peatükk. Toetuse ulatus, omaosalusmäär, õigusnõustamise tunnitasu määr ja toetuse väljamaksmine

Paragrahv 24. Toetus ja toetuse ulatus

Paragrahvis sätestatakse riigi toetatavaks õigusalasest esmanõustamiseks eraldatava toetuse ja selle ulatusega seonduv. Toetuse täpse suuruse kehtestab justiitsminister konkursi väljakuulutamise käskkirjaga ning toetust makstakse kalendriaastas kokku kuni vastava piirsumma täitumiseni.

Toetuse eest osutatakse kohtumisega õigusnõustamist kahe tunni ulatuses iga abivajaja kohta kalendriaastas. Selleks makstakse konkursi võitjale toetust 100 protsendi ulatuses konkursi võitja taotluses märgitud õigusnõustamise tunnitasu määrast. Eelnõuga nähakse ette, et

konkursi võitja ei või toetatud tegevuse eest nõuda abivajajalt muud tasu või hüve peale omaosalusmäära (5 eurot).

Paragrahv is seatakse ka oluline piirang toetuse kasutamisele. Konkursi võitja võib kohtumisega õigusnõustamist osutada ühes kalendrikuus tundide arvu ulatuses, mis vastab ühele kaheteistkümnendikule kalendriaastaks ettenähtud toetuse summast. Nimetatud tundide arvu võib ületada üksnes Justiitsministeeriumi eelneval kirjalikul nõusolekul. Piirang on vajalik selleks, et teenust osutataks kalendriaasta vältel ühtlaselt. Suureneva nõudluse olukorras on teenusele pääsemiseks tekkiv järjekord küll paratamatu, kuid nii on võimalik vältida suuremaid katkestusi. Juhul kui ühes või mitmes kalendrikuus ettenähtud summat ära ei kasutata, on eelneval kokkuleppel Justiitsministeeriumiga võimalik nõudluse olemasolul nimetatud piirmäära järgnevaiks perioodiks (üks või mitu kalendrikuud) suurendada. Ilma eelneva kokkuleppeta üheks kalendrikuuks ettenähtud tundide arvu ületamisel kannab kulud konkursi võitja.

Abivajaja telefoni teel teenindamise eest eraldi tasu ei maksta. Abivajaja telefoni teel teenindamine ehk nn klienditeenindus kuulub vältimatult kohtumisega õigusnõustamise teenuse juurde ning selle hind tuleb konkursi võitjal arvestada kohtumisega õigusnõustamise tunnihinna sisse.

Veebilehtede haldamise ja veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise, juturoboti arendamiseks vajalike küsimuste ja vastuste kogumise ning klassifitseerimise ja juturoboti vahendusel õigusnõustamise osutamise eest makstakse konkursi võitjale toetust kalendriaastas kokku kuni konkursi väljakuulutamise käskkirjas märgitud piirsumma ulatuses. Kehtib põhimõte, et toetuse suurus kalendriaastas on fikseeritud ning teenuse mahtude ja töö teostamiseks planeeritud eelarve ületamisel täiendavaid kulutusi ei hüvitata. Juhul kui konkursi võitja kokkulepitud eelarvet ületab, tuleb olla valmis katma lisakulu omavahenditest.

Paragrahv 25. Omaosalusmäär

Omaosalus on sätestatud selleks, et tagada riigieelarve vahendite otstarbekas kasutamine, vältimaks toetatud tegevuse tahtmatut või tahtlikku koormamist. Omaosaluse tasumise kohustus paneb abivajaja mõtlema, kas õigusnõustamise vajadus on vältimatu ning kas isik tõesti soovib õigusnõu saada ja endale broneeritavat võimalust kasutada. Hinnanguliselt 10% teenusele registreerunud uutest klientidest ütleb siiski kohtumisega õigusnõustamiseks eelnevalt kokkulepitud aja üles. Muudatus annab lisatagatise konkursi võitjale planeerida efektiivsemalt aega kohtumisega õigusnõustamiseks, mis omakorda aitab kaasa, et abivajaja pääseb kiiremini teenust kasutama. Juhul kui kalendriaastas ei jõuta teenust osutada, kandub makstud omaosalusmäär ettemaksuna üle järgmisse kalendriaastasse.

Omaosalusmäär on 5 eurot abivajaja kohta kalendriaastas. Alaealised vabastatakse igakordsest 5 euro suuruse omaosalustasu tasumisest, kuna nende puhul on tegemist ühiskonna nõrgemate liikmetega, kellel eelduslikult puudub igasugune sissetulek.

Kui abivajajal, kes pole alaealine, puuduvad vahendid omaosalusmäära ning vajadusel ka konkursi võitja poolt taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra tasumiseks, tagab konkursi võitja abivajajale riigi õigusabi puudutavate selgituste andmise ning abistab riigi õigusabi saamiseks vajalike dokumentide täitmisel ilma selle eest tasu võtmata. Nimetatud tegevuse eest ei maksta ka toetust määruse § 24 lõike 1 alusel (kaks abivajajale tasuta ning riigi eelarvest hüvitatavat õigusnõustamise tundi) ning abivajajat tuleb abistada konkursi võitja omavahenditest. Samasugusel põhimõttel toimub abivajaja abistamine ka juhul, kui kohus edastab isiku nõusolekul riigi õigusabi taotluse nõuetekohaseks esitamiseks konkursi võitjale (RÕS § 12 lõike 8 alusel).

Varem võis konkursi võitja võtta riigi õigusabi puudutavate selgituste andmise ning abistamise eest riigi õigusabi saamiseks vajalike dokumentide täitmisel omaosalusmäära 5 eurot. Eelnõuga sellist võimalust ette ei nähta. Abivajaja, kellel puuduvad rahalised vahendid, tuleb suunata riigi õigusabi saama ning vajaduse korral teda abistada tasuta dokumentide koostamisel. Juhul kui abivajaja on omaosalusmäära tasunud ning vajadus riigi õigusabi järele selgub kohtumisega õigusnõustamise käigus, siis juba makstud tasusid abivajajale ei tagastata. Konkursi võitjalt eeldatakse riigi õigusabi järele vajaduse väljaselgitamist siiski esmajärjekorras.

Lisaks sätestatakse eelnõuga, et kokkulepitud ajal kohtumisega õigusnõustamisele, sealhulgas videosilla või telefoni teel õigusnõustamisele, ilma mõjuva põhjuseta ilmutata jätmise korral tasub abivajaja enne kohtumisega õigusnõustamist konkursi võitjale omaosalusmäära uuesti. Mõistliku etteteatamise korral omaosalusmäära uuesti tasuma ei pea. Sellise etteteatamise tähtaja saab konkursi võitja leppida kokku kliendilepingus (näiteks 24 tundi).

Paragrahv 26. Õigusnõustamine alates kolmandast tunnist ja abivajaja teavitamine

Juhtudeks, kui õigusnõustamise vajadus on suurem kui kaks tundi, sätestatakse konkursi võitjale kohustus jätkata abivajaja õigusnõustamist konkursi võitja taotluses märgitud tunnitasu määra eest vähemalt järgneva kolme tunni ulatuses kalendriaastas ja lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades vähemalt järgneva kümne tunni ulatuses kalendriaastas.

Kaks esimest tundi on abivajajale tasuta (toetust makstakse 100 protsendi ulatuses konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra), tasuda tuleb üksnes omaosalusmäär 5 eurot ning teenuse saamisega märkimisväärseid kulutusi ei kaasne. Edasi tuleb õigusnõustamise eest maksta vastavalt konkursi võitja taotluses pakutud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määrale ning seega olla valmis ka kulutusteks. Lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades on lubatud ka abivajaja kohtus esindamine. Seetõttu on nimetatud valdkonnas ette nähtud ka suurem arv soodushinnaga tunde. Eelduslikult on lihtsamates kohtuasjades võimalik tagada nii abivajaja esindamine kuni kohtulahendi saamiseni.

Eeltoodu eesmärgiks on tagada, et keerukamates asjades õigusnõustamisel tunnihind pärast kahe tunni täitumist hüppeliselt ei tõuseks (advokaadi tund maksab alates 110 eurost, millele lisandub käibemaks) ning abivajaja õiguslik küsimus saab läbi vaadatud ning vajalik nõu antud või dokument koostatud abivajaja soovi korral ka siis, kui esimese kahe tunniga seda teha ei jõuta (eeldab siiski abivajaja valmisolekut õigusnõustamise eest maksta). Riigi õigusabi andmine otsustatakse riigi õigusabi seaduse sätete järgi.

Lisaks sätestatakse konkursi võitjale kohustus teavitada abivajajat sellest, kui täituvad kaks esimest õigusnõustamise tundi ning kolm või kümme järgnevat õigusnõustamise tundi. Samuti tuleb abivajajat teavitada järgneva kolme või kümne õigusnõustamise tunni puhul rakenduvast tunnitasu määra. Teavitada tuleb iga kord enne õigusnõustamise osutamise jätkamist.

Praktikas on esinenud juhtumeid, kus isik ei suuda tasuda riigi toel pakutava õigusnõustamise eest omaosalust või soodsat (pakkumises märgitud) tunnitasu määra, jäädes konkursi võitjale võlgu, mis omakorda tekitab riigile soovimatu olukorra. Abivajaja võib just seetõttu sattuda makseraskustesse, millega kaasneb täitemenetluse risk. Eelnõuga ettenähtud teavitamine teenuse kõige soodsama etapi läbimisest aitab abivajajal hinnata oma rahalisi võimalusi ja teha teadlik otsus teenusega jätkamiseks. Vajaduse korral suunatakse abivajaja saama riigi õigusabi.

Paragrahv 27. Toetuse väljamaksmine

Toetus õigusnõustamise eest makstakse välja maksetaotluste alusel.

Maksetaotlus kohtumisega õigusnõustamise eest esitatakse kuni kaks korda kuus. Paragrahvis sätestatakse Justiitsministeeriumi õigus kontrollida maksetaotluse aluseks olevate andmete õigsust ja määruse §-s 22 nõutavate andmete korrektsust kliendihaldustarkvaras. Samuti on sätestatud tähtaeg Justiitsministeeriumile maksetaotluse menetlemiseks – kuni kümme tööpäeva, mida võib vajadusel veel kümme tööpäeva pikendada.

Kehtiva määruse kohaselt on konkursi võitjal kohustus lisada maksetaotlusele iga õigusnõu saanud abivajaja ees- ja perekonnanimi, nõustamiskuupäev, nõustatud õigusvaldkond ja nõustamisele kulunud aeg. Praktikas on maksetaotlus seotud kliendihaldustarkvaraga ning iga esitatud arvega on seotud konkreetset klienti puudutav informatsioon. Vastav teave on Justiitsministeeriumile kättesaadav, sh tuleb eelnõu kohaselt registreerida kliendihaldustarkvaras ka kliendileping ning arved. Kuna Justiitsministeeriumil on eelnõu kohaselt ka edaspidi juurdepääs kliendihaldustarkvarale, mis vajaduse korral võimaldab maksetaotlusi kontrollida, ei ole nimetatud lisainformatsiooni esitamine dubleerivalt vajalik. Andmete kättesaadavus otseallikast vähendab oluliselt konkursi võitja halduskoormust maksetaotluste esitamisel.

Veebilehtede haldamise ja veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise, juturoboti arendamiseks vajalike küsimuste ja vastuste kogumise ning klassifitseerimise ja juturoboti vahendusel õigusnõustamise osutamise eest makstakse toetust maksetaotluse alusel ühe maksena kogu kalendriaasta kohta taotluses esitatud pakkumises märgitud piirsumma ulatuses.

Paragrahv 28. Toetuse väljamaksmisest keeldumine

Paragrahvis sätestatakse olukorrad, millal Justiitsministeerium võib toetuse väljamaksmisest keelduda.

Juhul kui kontrolli tulemusena selgub, et kliendihaldustarkvaras puuduvad vajalikud andmed (vt § 22) või andmed ei ole õiged, on Justiitsministeeriumil esmalt õigus nõuda konkursi võitjalt vea parandamist. Kui seda ei tehta kahe nädala jooksul, võib Justiitsministeerium keelduda vastava toetuse osa väljamaksmisest. Samuti on Justiitsministeeriumil õigus tagasi nõuda või tasaarveldada ebaõigete või puudulike andmete alusel tehtud väljamaksed.

Võrreldes kehtiva määrusega sätestatakse eelnõus uus tingimus – toetust ei pruugita maksta ka ebakvaliteetse õigusabi eest.

Sellisel juhul, kui ebakvaliteetse õigusabi osutamine tuvastatakse, otsustab Justiitsministeerium juhtumipõhiselt toetuse vastava osa väljamaksmisest keeldumise, tagasinõudmise või tasaarvestamise. Selle, kui suurt osa toetusest konkreetse juhtumi puhul ei ole põhjendatud maksta, otsustab Justiitsministeerium juhtumipõhiselt, arvestades juhtumi asjaolusid. Riigi toetuse maksmine ebakvaliteetse õigusabi eest ei ole põhjendatud.

Õigusabi kvaliteedi kohta laekuvaid kaebusi ei ole praktikas võimalik kindlasti täielikult välistada, kuid pöördumise saamisel võib Justiitsministeerium selgitada välja juhtumi asjaolud. Kui seejuures selgub, et õigusabi kvaliteet on küsitav, siis on põhjendatud täiendav asjaolude uurimine ning vajaduse korral ka otsustamine, millises ulatuses ei ole toetuse väljamaksmine konkreetset juhul põhjendatud. See säte puudutab üksnes riigi poolt konkursi võitjale makstavat toetust. Abivajaja võimalikud rahalised nõuded teenuse osutaja vastu esitatakse üldises korras ning ilma Justiitsministeeriumi kaasamata.

7. peatükk. Aruandlus ja andmed

Paragrahv 29. Aruandlus

Eelnõuga sätestatakse, mis ajaks hiljemalt peab konkursi võitja aruande esitama ja milliseid andmeid peab aruanne sisaldama. Aruanne annab statistilise ülevaate õigusnõustamise ja selle vajaduse kohta, mis omakorda võimaldab vajaduse korral teha toetatava tegevuse korraldamises muudatusi.

Võrreldes kehtiva regulatsiooniga sätestatakse eelnõus täiendavate andmete loetelu, mida aruandluse käigus esitada tuleb.

Näiteks tuleb esitada teave õigusnõustamise keele, telefoni teel teenindatud abivajajate arvu (vt § 20 lg 1), veebilehtede sisutekstide haldamise ja veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamise ning turundustegevuse ja teavitustöö kohta kalendriaastas. Juhul kui konkursi võitja on toonud oma taotluses välja, et osutab abivajajale õigusnõustamist tasuta, tuleb esitada andmed ka selle kohta (vt § 17 p 3).

Muudatusega on tagatud muu hulgas ülevaate saamine esmase õigusnõustamise vajadustest eri keelt kõnelevate sihtgruppide kaupa. Ülevaade turundustegevuse ja teavitustöö ulatusest võimaldab veenduda, et need tegevused on planeeritud ja teostatud piisaval määral ning vastutustundlikult. Kehtiva regulatsiooni kohaselt ei tule vastavat aruande osa esitada.

Paragrahv 30. Andmete üleandmine

Paragrahvis sätestatakse konkursi võitjale kohustus anda määruse § 22 lõikes 3 nimetatud andmed Justiitsministeeriumile üle 10 päeva jooksul elektrooniliselt ja masintöödeldaval kujul andmekandjal. Täiendavad andmekaitsetingimused on sätestatud andmetöötluse lepingus.

Õigusnõustamise ning telefoni teel teenindamise käigus juturoboti arendamiseks vajalikud ulatuses ja viisil kogutud ning klassifitseeritud küsimused ja vastused annab konkursi võitja Justiitsministeeriumile üle 30 päeva jooksul vastava taotluse saamisest või koos kalendriaasta kohta esitatava aruandega.

8. peatükk. Erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord

Paragrahv 31. Erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamine

Varem justiitsministri käskkirjaga kehtestatud erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise konkursi tingimused ja toetuse jagamise kord sätestatakse eelnõu kohaselt määruses. Tegemist on isikutega, kelle puhul võib olla vajadus täiendava õigusnõustamise järele. Näiteks ei ole sihtgrupile kohtumisega õigusnõustamise või teistel õigusnõustamise viisidel pakutav teenus mugavasti kättesaadav või piisav. Seetõttu jagatakse erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks toetust ka eraldi. Ka kõnealuse teenuse puhul on kohtus esindamine piiratud, sealhulgas kohtudokumendi esitamine (välja arvatud lapse õigusi puudutavad perekonnaasjad ja maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine), kuid toetust makstakse muu hulgas sihtgrupi õigusnõustamisest teavitamiseks ning abistamiseks igapäevasel ametiasutustega suhtlemisel ja asjaajamisel.

Paragrahv 32. Erivajadusega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise konkurs ja leping

Paragrahvis sätestatakse erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise konkursi korraldamise kord. Samuti käsitletakse lepingu sõlmimist konkursi võitjaga.

Konkurss kuulutatakse välja justiitsministri käskkirjaga. Konkursi võib välja kuulutada, et jagada toetust ühe või mõlema sihtgrupi (erivajadustega isikud ja eakad isikud) õigusnõustamiseks.

Justiitsministeerium kontrollib taotluse kvalifitseerimiseks taotleja poolt esitatud andmete õigsust, tehes sealjuures päringuid asjakohastes riigi andmekogudesse. Kõiki kvalifitseerunud taotlusi hinnatakse ja võrreldakse omavahel, arvestades nende mõjusust taotlustes määruse § 33 lõike 2 punktide 2–14 kohta esitatud andmete alusel (vt § 33 selgitust). Hindamisel arvestatakse, kuivõrd on praegu erivajadustega isikute või eakate sihtgrupi juurdepääs nõustamisele raskendatud ning mil määral aitaks taotleja pakutav nõustamine kehtivat olukorda paremaks muuta. Mõjusamaks hinnatakse taotlused, mille mõju on konkreetsele erivajadustega isikute või eakate sihtgrupile suurem. Kuivõrd tegemist on õigusala esmanõustamise raames ette nähtud täiendava võimalusega õigusnõustamise osutamiseks kõnealusele sihtgrupile, on oluline veenduda, et taotleja pakutav nõustamine lähtub sihtgrupi vajadustest ja toetuse eest suudetakse olemasolevat olukorda positiivses suunas mõjutada.

Paragrahv 33. Nõuded taotluse esitajale ja taotlusele erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks korraldataval konkursil osalemiseks

Paragrahvis loetletakse nõuded erivajadusega isikute ning eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks korraldataval konkursil osalejale ning esitatavale taotlusele.

Konkursil saab osaleda erivajadustega isikute või eakate üleriigiline esindusorganisatsioon, kes on registreeritud asjakohases Eesti registris ning tegutsenud vähemalt kaks aastat. Nimetatud esindusorganisatsiooni suhtes ei tohi taotluse esitamise päeva seisuga olla algatatud likvideerimis- ega pankrotimenetlust, ta ei tohi olla pankrotis ning ta on esitanud MKS § 14 lõikes 5 nimetatud tõendi maksuvõlgade puudumise kohta taotluse esitamise kuupäeva seisuga ning kinnitanud, et taotluse esitamise kuupäeva seisuga ajatatud maksusumma seadusejärgne tähtpäev ei ole varasem kui üks aasta arvates konkursi väljakuulutamisest.

Konkursile taotluse esitamise korral peab taotleja arvestama, et erivajadustega isikute puhul on

tegemist sihtgrupiga, kellel on spetsiifilised vajadused ja harjumused. Sihtgrupp on harjunud pöörduma endale harjumuspärase keskkonnaga kohtadesse ning nende nõustamiseks on vajalik oma oskusteave, juurdepääsuks sobivad ruumid, koostöö viipekeeletoolkidega jm.

Muu hulgas tuleb taotluses esitada sihtgrupi kirjeldus ja nõustavate isikute koguarv kalendriaasta kohta, kirjeldus, mil määral on sihtgrupil juurdepääs nõustamisele raskendatud ning sihtgrupi spetsiifiliste vajadustega arvestamise kirjeldus, sh kuidas tagatakse erivajadustega isikute puhul sihtgrupi nõustamine harjumuspärasel keskkonnas ning nõustamiseks vajaliku juurdepääsuga ruumides. Samuti tuleb esitada teave nõustajate ja nende õigusala kvalifikatsiooni ning taotleja enda varasema kogemuse kohta toetatava tegevuse elluviimisel.

Ühtlasi sätestatakse mitme taotluse esitamisel rakenduv arvestuse kord ning viidatakse, et taotluse esitamisele ja esitamise tähtajale kohaldatakse §-s 18 sätestatud korda (vt § 18 selgitust).

Paragrahv 34. Erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks jagatava toetuse saaja aruandlus

Eelnõuga sätestatakse, et erivajadustega isikute ja eakate õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse saaja esitab Justiitsministeeriumile hiljemalt iga aasta 15. jaanuariks ülevaate eelmisel kalendriaastal osutatud õigusnõustamise, selle korraldamise, õigusnõustamisest teavitamise ning kantud kulude kohta. Nimetatud aruandes ei esitata isikuandmeid, vaid üksnes täpsema ülevaate saamiseks vajalik statistika, kirjeldus ning kulude aruanne.

9. peatükk. Rakendussätted

Paragrahv 35. Enne määruse jõustumist sõlmitud lepingud

Eelnõuga sätestatakse, et enne määruse jõustumist konkursi võitjaga sõlmitud lepingutele kohaldatakse lepingu sõlmimise ajal kehtinud määrust.

Paragrahv 36. Enne 2021. aasta 1. maid abivajajaga sõlmitud lepingud

Et kohanemine muudatustega teenuse osutamise korras oleks abivajaja jaoks sujuvam ja selgem, jõustuvad abivajaja sissetuleku piirmäärade ja tundide arvestamist puudutavad muudatused peale senise konkursi võitjaga sõlmitud lepingu lõppemist. Eelnõuga sätestatakse, et käesoleva määruse jõustumiseni kehtinud määruse alusel korraldatud konkursi võitja lähtub abivajajale riigi toel ettenähtud kohtumisega õigusnõustamise sihtgrupi määramisel ning tundide arvestamisel enne käesoleva määruse jõustumist kehtinud määrusest. Peale kahte tasuta tundi osutab konkursi võitja abivajajale õigusnõustamist jätkuvalt konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitase määrade eest (vt § 35). Seega kehtib kuni 30. aprillini 2021. a abivajaja jaoks harjumuspärane kord (välja arvatud kohtus esindamisele, vt § 37 selgitust).

Kuna määruse alusel korraldatakse uus konkurss ja selgitatakse välja ka uus konkursi võitja, kes hakkab riigi toel õigusnõustamist osutama, võib osal abivajajatest jääda õigusnõustamine pooleli. Kõik abivajajad (sh kehtivas määruses sätestatud sissetuleku piirmäärast kõrgema sissetulekuga abivajajad), kellel jääb teenuse osutaja vahetumise tõttu õigusnõustamine eelmise konkursi võitja juures pooleli ja kehtivas määruses ettenähtud tunnid (riigi toel või soodushinnaga tunnid) on osaliselt kasutamata, saavad riigi toetatud projekti raames õigusnõustamist jätkata konkursi võitja juures. Seejuures ei ületata kokkuvõttes kehtiva regulatsiooni alusel abivajajale ühes kalendriaastas ettenähtud tunde. Soodushinnaga tundide puhul on arvestamise aluseks konkursi võitja pakutud tunnitase määr. Abivajaja võib eelmise teenuse osutajaga kokkuleppel tema juures teenuse saamist jätkata, kuid sellisel juhul on tegemist vabalt turul kujuneva kliendisuhetega, millel puudub edasine seos kõnealuse projektiga.

Konkursi võitja juures õigusnõustamisega jätkamiseks esitab abivajaja konkursi võitjale olemasoleva lepingu ning informatsiooni riigi toel kasutatud kohtumisega õigusnõustamise tundide ja tasutud omaosalusmäärade kohta. Omaosalusmäärade uuesti tasuda ei ole vaja. Abivajajal on õigus kohtumisega õigusnõustamise jätkamisele üksnes lepingu sõlmimise kalendriaasta

jooksul ja õigusnõustamise osutamisel lähtutakse kehtivast määrusest ning Justiitsministeeriumiga sõlmitud lepingust.

Paragrahv 37. Enne määruse jõustumist alustatud kohtuesindus

Määruse §-s 6 sätestatud kohtus esindamise piirang ei kohaldu abivajajatele, kelle kohtus esindamist on alustatud enne käesoleva määruse jõustumist. Sellisel juhul lähtutakse kohtumisega õigusnõustamise tundide (riigi toel ja soodushinnaga) arvestamisel enne käesoleva määruse jõustumist kehtinud regulatsioonist. Vajadusel tuleb abivajajal õigusnõustamisega jätkamiseks pöörduda (uue) konkursi võitja poole (vt § 36 selgitust). Käesoleva määruse jõustumiseni kehtinud määruse alusel korraldatud konkursi võitja lähtub alates määruse jõustumisest abivajajaga lepingu sõlmimisel § 6 sätestatud piirangust. Kohtus esindamise piirangu rakendamine koheselt, arvates määruse jõustumisest, on vajalik selleks, et vältida olukorda, kus pooleli jääb arvukalt värskest alustatud kohtuasju.

Paragrahv 38. Justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määruse nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“ muutmise

Kõnesoleva paragrahvi tunnistatakse kehtetuks Justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määruse nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“ 1., 3. ja 5. peatükk. Nimetatud peatükkides on sätestatud kehtiva määruse üldsätted, konkursi läbiviimise tingimused ja kord ning erivajadustega isikute õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks toetuse jagamise tingimused.

Paragrahv 39. Justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määrus nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“ kehtetuks tunnistamine

Kõnesoleva paragrahvi tunnistatakse kehtetuks Justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määrus nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“. Kehtiva määruse kahes osas kehtetuks tunnistamine on vajalik selleks, et nii abivajaja kui ka praegu teenust osutav konkursi võitja saaksid harjumuspärastel tingimustel (sh õigusnõustamise sihtgrupi määramisel ja õigusnõustamise tundide arvestamisel) jätkata konkursi võitjaga sõlmitud lepingu kehtivuse lõpuni ning samaaegselt oleks uue konkursi väljakuulutamisel võimalik lähtuda juba eelnõu sätetest (kohtus esindamise erisuse osas vt § 37 selgitust).

Paragrahv 40. Määruse jõustumine

Määrus on kavandatud jõustuma üldises korras. Paragrahvi 40 sätestatakse, et määruse § 39 jõustub 1. mail 2021. aastal.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole puutumust Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Kavandatav muudatus 1 – õigusnõustamisele esitatavad nõuded ja toetuse ulatus

Võrreldes kehtiva määrusega muudetakse õigusnõustamise sihtgrupile, õigusnõustamisele ja selle korraldamisele, abivajaja registreerimisele kohtumisega õigusnõustamisel, toetusele ja toetuse ulatusele ning abivajaja omaosalusmäärale seatud nõudeid.

Muudatused on järgmised:

Abivajaja brutosissetuleku ülempiiri alandatakse 500 euro võrra, lähendades seda valdavas osas Eesti maakondades saadavale keskmisele brutokuupalgale, va õigusnõustamise puhul lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades, kus 1700 eurone ülempiir jääb samaks.

Riigieelarvest toetatava õigusosalase esmanõustamisega ei ole edaspidi hõlmatud abivajaja kohtus esindamine, sh kohtudokumendi koostamine (välja arvatud lapse õigusi puudutavad

perekonnaasjad ja maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamise).

Sätetatakse nõue, et konkursi võitja tagab õigusnõustamise ning telefoni teel teenindamise käigus esitatud küsimuste ja vastuste kogumise ning klassifitseerimise juturoboti arendamiseks vajalikul ulatuses ja viisil.

Määratakse kindlaks, et konkursi võitja sõlmib enne kohtumisega õigusnõustamist abivajajaga kliendilepingu, milles võib sisalduda ka abivajaja kinnitus sissetuleku kohta ning kinnitus selle kohta, et Justiitsministeeriumil on õigus kontrollida abivajaja sissetuleku vastavust piirmäärale, nõudes abivajajalt Maksu- ja Tolliameti maksuandmete tõendi esitamist ning põhjendatud juhul teha abivajajale ettepanek toetuse tagasimaksmiseks. Samuti põhimõtte, et kliendilepingu pikendamiseks järgmiseks kalendriaastaks piisab abivajaja omaosalusmäärast tasumisest koos kinnitusega sissetuleku kohta (mis sisaldub kliendilepingus või esitatakse eraldi).

Täiendatakse nende andmete loetelu, mille konkursi võitja peab kliendihaldustarkvaras registreerima, kaitse ja säilitamise tagama, Justiitsministeeriumile reaajas juurdepääsu võimaldama ning kui leping lõpeb, need Justiitsministeeriumile üle andma, lisades loetelusse kliendilepingu abivajajaga ning abivajajale esitatavad arved ja Justiitsministeeriumile esitatava maksetaotluse aluseks olevad arved.

Seoses kohtus esindamise piiramisega vähendatakse riigi toetatavate tundide arvu viielt kahele, ühtlasi vähendatakse seitsme tunni võrra tunde, mille jooksul tuleb konkursi võitjal pärast toetatud kahe õigusnõustamise tunni täitumist veel abivajajale konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest õigusnõustamist osutada (jääb kolm tundi). Erandina osutatakse õigusnõustamist pikemalt lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades – kuni kümne tunni ulatuses.

Sätetatakse põhimõtte, et esimese kahe kohtumisega õigusnõustamise tunni eest kalendriaastas makstakse 100 protsenti konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest.

Seatakse piirang, et kohtumisega õigusnõustamist osutatakse ühes kalendrikuus tundide arvu ulatuses, mis vastab ühele kaheteistkümnendikule kalendriaastaks ettenähtud toetuse summast. Nimetatud tundide arvu võib ületada üksnes Justiitsministeeriumi eelneval kirjalikul nõusolekul.

Täpsustatakse omaosalusmääraga seonduvat, määrates, et juhul, kui teenust ei jõuta osutada, kandub makstud omaosalusmäär üle järgmise kalendriaastasse ning kui abivajaja ei ilmu ilma mõjuva põhjuseta kokkulepitud ajal kohtumisega õigusnõustamisele ega ole sellest mõistliku aja jooksul ette teatanud, tuleb omaosalusmäär tasuda uuesti.

Sätetatakse põhimõtte, et konkursi võitja teavitab abivajaja kahe esimese tasuta õigusnõustamise tunni ja kolme või kümne järgneva konkursi võitja taotluses märgitud tunnitasu eest osutatud tunni täitumisest, et tagada abivajajale parem ülevaade võimalikest järgnevatest rahalistest väljaminekutest, kui otsustatakse teenuse kasutamist jätkata.

Märgitakse ära konkursi võitja vastutustundliku turundustegevuse põhimõtte.

I sihtrühm: konkursil osalejad

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – ettevõtluskeskkond ja ettevõtete tegevus, mh mõju kindla tegevusalaga seotud ettevõtete toimetulekule ja töökorraldusele; halduskoormus

Avalduva mõju kirjeldus sihtrühmale ja järelendus olulisuse kohta

Äriregistris on registreeritud 269 advokaadibürood ja 326 õigusbürood⁵ (õigusbüroode hulgas on ka mõned advokaadibürood, kes on varem olnud õigusbürood, kuid infosüsteem ei võimalda andmeid vastavalt eristada). Eelduslikult on tegemist sihtrühmaga, kelle hulgas on potentsiaalsed konkursil osalejad. Kavandatavate muudatustega kaasnevat mõju sihtrühmale ei saa tervikuna pidada oluliseks.

Teenuse sihtgrupi kitsendamine abivajaja brutosissetuleku ülempiiri alandamise teel ei vähenda eelduslikult abivajajate hulka, mis omakorda võiks avaldada ebasoovitavat mõju konkursil osalemise otsuse tegemisele (väiksem klientide hulk). Hoolimata brutosissetuleku alandamisest 2020. aasta alguses⁶ jätkus nõudluse kasv teenuse järele ka pärast vastava muudatuse jõustumist (1 kuu brutosissetulekut alandati 1700 euron).

⁵ Andmed äriregistrist (17.06.2020)

⁶ Enne 15.01.2020. a osutati teenust abivajajale, kelle brutosissetulek oli kuni 1,5 Statistikaameti poolt avaldatud keskmist üldist brutosissetulekut.

Kohtus esindamise piiramisel õiguslase esmanõustamise osutamisel ei ole sihtgrupile olulist mõju. Konkurs korraldatakse õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks, mistõttu ei muuda kohtus esindamise piiramine (v.a lapse õigusi puudutavad perekonnaasjad ja maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine) teenuse osutamise peamist eesmärki. Ühtlasi vähendatakse oluliselt ka tundide arvu (7 tunni võrra), mille jooksul on konkursi võitja kohustatud taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest osutama abivajajale teenust pärast toetatud kahe tunni täitumist. Erandiks on lapse õigusi puudutavad perekonnaasjad, kus konkursi võitjal on kohustus taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest osutada abivajajale teenust peale esimese kahe riigi toetatud tunni täitumist veel kümne tunni jooksul. Muudatuse mõju võib sihtgrupile pidada seega kokkuvõtvalt pigem positiivseks, kuna konkursi võitja rahaline panus teenuse finantseerimisse väheneb.

Konkursivõitja kohustus sõlmida abivajajaga kliendileping ning kliendihaldustarkvaras kohustuslikult registreeritavate (säilitatavate ja lepingu lõppemisel Justiitsministeeriumile üle antavate) andmete hulga suurendamise näol on tegemist praeguse hea praktika kinnistamisega, mis ei tõsta halduskoormust. Vähesel määral suurendab halduskoormust lisanduv kohustus teavitada abivajajat kahe esimese (tasuta või soodsaima) nõustamistunni täitumisest. Samas väheneb meetme tõttu eelduslikult ka võlgnevuste osakaal, mistõttu on lõplik mõju pigem positiivne. Samuti avaldab positiivset mõju abivajaja vastutustundlikku käitumist soodustav muudatus, mille kohaselt tuleb omaosalusmäär tasuda uuesti, kui kohtumisega õigusnõustamisele jäetakse ilma mõjuva põhjusega tulemata. Muudatus annab konkursi võitjale kindluse oma tegevuse efektiivseks planeerimiseks.

Osaliselt suurendab halduskoormust nõue, et konkursi võitjal on kohustus koguda õigusnõustamise ning telefoni teel teenindamise käigus esitatud küsimused ja vastused ning klassifitseerida juturoboti arendamiseks vajalikus ulatuses ja viisil. Tegemist on tulevikku suunatud ning teenuse nüüdisaegsena hoidmiseks vajaliku tegevusega. Samas on konkursi võitjal võimalik protsesside läbimõtlemlisel halduskoormust optimeerida. Nimetatud tegevuse eest on ette nähtud ka toetus, mille suuruse ulatuses saab konkursil osaleja vastava pakkumise teha.

Samuti võib sihtrühmale positiivseks pidada nende sätete kehtetuks tunnistamise mõju (kehtiv määrus tunnistatakse kehtetuks), mis võimaldasid Justiitsministeeriumil igal ajal ümber jagada konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunde linnade ja nõustamiskohtade vahel ning pidada kalendriaasta piirsumma arvestust kvartalite kaupa. Samas on eelnõuga seatud piirang kohtumisega õigusnõustamise tundide arvule ühes kalendrikuus. Nimetatud piirang on vajalik selleks, et ühes kalendrikuus ei ületataks ilma Justiitsministeeriumi nõusolekuta ühte kaheteistkümnendikku kalendriaastaks ettenähtud toetuse summast. Kuna õigusnõustamise mahtude täpne prognoosimine ei ole võimalik, siis on lisaks abivajaja huvidele ka konkursi võitja tegevuse järjepidevuse seisukohast oluline tagada teenuse ühtlane osutamine. Vastupidisel juhul võib lihtsasti tekkida olukord, kus näiteks kolmeks kuuks mõeldud eelarve kulub kahe kuu jooksul. Selle tulemusena tekib aga teenuse osutamise ühekuuline paus, mis seab keerukasse olukorda nii konkursi võitja kui abivajajad. Juhul kui mõnes kalendrikuus osutatakse teenust vähem, siis selle arvelt on võimalik kokkuleppel toetuse andjaga suurendada järgmise perioodi tundide arvu. Seega on võimalus, et nõudluse olemasolul jääb osa toetusest kasutamata, minimaalne – ühe kalendrikuu kaupa eelarve jälgimine võimaldab paindlikku reguleerimist.

Õigusnõustamisele esitatavate nõuete ja toetuse ulatuse muutmise mõju ulatus sihtrühmale on väike, teenust osutatakse jätkuvalt esmaseks ja kiireks õigusnõustamiseks ning vajadus teenuse järele on endiselt suur⁷, st sihtgrupi huvi konkursil osalemise vastu ei peaks muudatuste tõttu eelduslikult vähenema. Tõenäoliselt ei mõjuta muudatused ka õigusteenuste turu tasakaalu.

II sihtrühm: riigi õigusabi andvad advokaadid

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – ettevõtluskeskkond ja ettevõtete tegevus, mh mõju kindla tegevusalaga seotud ettevõtete toimetulekule ja töökorraldusele

⁷ 2018. aastal osutati riigi toetatud õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks korraldatud konkursi võitja poolt õigusnõustamist kokku 18 372,4 tundi ja 2019. aastal 26 056 tundi.

Avalduva mõju kirjeldus sihtrühmale ja järelendus olulisuse kohta

Muudatus, mille kohaselt piiratakse edaspidi abivajaja kohtus esindamist (va lapse õigusi puudutavad perekonnaasjad ja maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine), muudab teenuse pakkumise fookuseeritumaks esmasele ja kiirele õigusnõustamisele. Muudatuse mõjul võib suurendada riigi õigusabi taotlejate arv. RÕA osutatakse aga jätkuvalt konkreetsele sihtgrupile, kellele riik on vastava toetuse ette näinud, sh eraldanud selleks ka rahalised vahendid.

Eesti Õigusbüroo OÜ⁸ (edaspidi ka *EÕB*) poolt esindatavaid kohtuasju (uued sissetulnud kohtuasjad) oli perioodil 2018–2019 ca 1125⁹. RÕA osutati samal perioodil kokku 26 302 korda¹⁰. Ajavahemikul 2018–2019 osutas EÕB teenust ca 20 000 kliendile, millest kohtuasjad moodustasid eelduslikult 5-6%. Arvestades, et ligikaudu 600 tsiviilasja kalendriaastas (hoolimata üldisest tsiviilasjade arvu tõusust) on riigi õigusabis vähem võrreldes 2016. aastaga¹¹, võib eeldada, et senine riigi toetatud õigusnõustamine on vähendanud riigi õigusabisse jõudvate asjade arvu ning ka vastavat kohtuasjade osakaalu selles. Olukord võib muudatuse tulemusena uuesti muutuda. Kuivõrd kohtumenetlused on sageli pikad, ei ole siiski välistatud, et riigi toetatud õigusnõustamise tundide täitumisel liiguvad rahaliselt vähekindlustatud isikud ka praegu saama riigi õigusabi. RÕA osutamisele on spetsialiseerunud umbes 100 advokaati, kes tegelevad aastas keskmiselt 130 RÕA-asjaga.

Seega võib muudatuste tulemusena vähesel määral toimuda potentsiaalsete klientide (abivajajate) liikumine kas riigi õigusabi taotlenu (sissetulek ei võimalda turutingimustel õigusteenust hankida) või turutingimustel õigusteenust ostma ning riigi õigusabi taotluste arv võib sellest tulenevalt suurened.

Eeltoodust tulenevalt võib öelda, et olulist mõju, mida tuleks õigusnõustamisele esitatavate nõuete ja toetuse ulatuse muutmiseega seonduvalt täiendavalt analüüsida, advokaatidele ei kaasne.

III sihtrühm: potentsiaalsed õigusteenuse vajajad

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – leibkondade toimetulek ja majanduslikud otsused

Sihtrühmale avalduva mõju kirjeldus ja järelendus olulisuse kohta

2018. aastal osutati konkursi võitja poolt teenust kokku 9320, 2019. aastal 11 586 ja 2020. aastal 12 400 abivajajale. Teenuse sihtgrupi vajadus õigusteenuse järele varieerub (kogu sihtgrupp ei vaja pidevat õigusabi).

Keskmine brutokuupalk jääb Statistikaameti andmetel maakondade lõikes 2020. a I-III kvartalis vahemikku 996 eurot – 1628 eurot. Keskmine brutokuupalk kuni 1200 eurot on kümnes Eesti maakonnas (Hiiu, Ida-Viru, Jõgeva, Lääne, Lääne-Viru, Pärnu, Saare, Valga, Viljandi, Võru), kolmes maakonnas (Järva, Põlva, Rapla) on keskmine brutopalk napilt üle 1200 euro ja kahes maakonnas (Harju ja Tartu) üle nimetatud määra, tõstes Eesti keskmise brutokuupalga 1407 euroni.¹² Seega on kuni 1200 euro brutosissetuleku ülemmääraga tagatud teenuse kättesaadavus abivajajatele üle Eesti, kelle sissetulek ei võimalda turutingimustel õigusabi saada (vt ka määruse § 4 lõike 1 selgitust). Lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades jääb sissetuleku piirmääraks 1700 eurot. Muudatus võib avaldada ebasoodsat mõju sellele osale sihtgrupist, kes edaspidi õigusabi saama ei kvalifitseeru. Riski maandab aga asjaolu, et isikutel, kelle sissetulek ületab nimetatud piirmäära, on eelduslikult ka endal rahalised vahendid õigusteenuse turutingimustel hankimiseks. Laste õigustega seotud perekonnaasjades osutatakse õigusnõustamist ka kuni 1700 euro brutosissetulekuga abivajajatele.

⁸ OÜ HUGO end ärinimi

⁹ Eri numbriga kohtuasjad, mille hulgas võib olla mitu sama isikuga seotud kohtuasja.

¹⁰ Sealhulgas RÕA esmatasand, mis on samuti seotud kohtuasja numbriga.

¹¹ Periood enne määruse alusel sõlmitud konkurssi, mille tulemusena sõlmiti 2017. a konkursi võitjaga leping.

¹² Veebilehel https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_palk-ja-toojeukulu_palk_aastastatistika/PA004/table/tableViewLayout1 (18.12.2020)

Kohtus esindamise piiramine õiguslase esmanõustamise raames, välja arvatud kohtus esindamine lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades ja maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine, võib sihtgrupile avaldada vähest ebasoovitavat mõju. Samas tuleb arvestada, et RÕA on rahaliselt vähekindlustatud isikute jaoks jätkuvalt olemas.¹³ Vähendades nende õigusnõustamise tundide arvu, mida abivajaja sai tasuta või soodsa hinnaga kasutada, võib see samuti avaldada sihtgrupile vähest ebasoovitavat mõju. Praeguse praktika kohaselt on aga keskmiselt õigusnõustamisele kuluv aeg abivajaja kohta u 2,2 tundi. Seega valdavalt on võimalik anda abivajajale õigusnõu esimese 100 protsendi ulatuses toetatud kahe õigusnõustamise tunni jooksul. Seejärel osutatakse abivajajale õigusnõustamist järgneva kolme või kümne tunni jooksul konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määra eest. Arvestades, et abivajaja jaoks on oluline pääseda teenust saama kiiresti, et saada asjakohast õigusnõu võimalikult kohe pärast probleemide ilmnemist, on teenuse fookuse suunamine kohtueelsele nõustamisele siiski eesmärgipärane ja pikemas perspektiivis pigem sihtgrupile soodsa mõjuga. Ka tuleb arvesse võtta, et kohtus esindamine lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades ja maksekäsu kiirmenetluse avalduse esitamine õigusnõustamise raames on jätkuvalt lubatud.¹⁴ Alates 1. maist 2020. a muutis Justiitsministeerium abivajaja omaosalusmäära selliselt, et ka hetkel on abivajaja jaoks tasuta (5 euro suuruse omaosalusmäära tasumisel) kaks esimest õigusnõustamise tundi ning õigusnõustamisega jätkamisel on vaja tasuda 40 eurot (konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määr). Seega seisneb reaalne muutus tundide arvus, mille jooksul on abivajajal õigus saada soodsama tunnihinnaga õigusnõustamise jätkamist keerukamate juhtumite korral. Viit tundi abivajaja kohta õiguslase esmanõustamise raames ilma kohtu esinduseta võib pidada piisavaks (muu hulgas aitab välistada teenusega venitamist). Lapse õigusi puudutavates perekonnaasjades on abivajajal lisaks kahele tasuta tunnile kasutada 10 soodsa hinnaga (konkursi võitja taotluses märgitud kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu) tundi ehk kokku 12 tundi.

Muudatus, mille tulemusena tuleb abivajajal tasuda omaosalusmäär uuesti, kui ta jätab ilma mõjuva põhjuse ja mõistliku etteteatamisajata kohtumisega õigusnõustamisele ilmumata, on distsiplineeriva iseloomuga. Selle mõju on sihtgrupil võimalik vastutustundliku käitumisega vältida.

Asjaolu, kui konkursi võitja teavitab kahe esimese õigusnõustamise tunni täitumisest ning kolme või kümne järgneva soodsa hinnaga tunni täitumisest, on abivajaja jaoks positiivne muudatus. See võimaldab veel kord oma rahalised võimalused läbi mõelda ning otsustada, kas õigusnõustamise teenust jätkuvalt kasutada on taskukohane. Vajaduse korral on abivajajal võimalus taotleda riigi õigusabi.

Kokkuvõtvalt on mõju ulatus vähene. Potentsiaalse abivajaja igapäevaelus muudatusi ei toimu, samuti puudub vajadus muutustega kohanemiseks.

Õigusnõustamisele esitatavate nõuete ja toetuse ulatuse muutmisega seotud muudatustel ei ole sihtrühma jaoks olulist mõju, mis vajaks täiendavat analüüsi.

Kavandatav muudatus 2 – konkursi osalemise ja konkursi läbiviimise nõuded

Eelnõuga muudetakse võrreldes kehtiva regulatsiooniga konkursi väljakuulutamise, taotluse esitamise ja esitamise tähtaja, taotlejale ja taotlusele esitatavate nõuete, taotluse kvalifitseerimise, taotluse hindamise ja võrdlemise, lepingu ja konkursi võitjaga lepingu sõlmimise nõudeid ning sätestatakse regulatsioon lihtsustatud korras konkursi korraldamise kohta.

Muudatused on järgmised:

Konkursi võib muudatuse kohaselt välja kuulutada nii õigusnõustamiseks ühel (varasem regulatsioon) kui ka mitmel määruuses nimetatud viisil (kohtumisega õigusnõustamine, veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamine ja õigusnõustamine juturoboti vahendusel), Välistamiseks ebareaalselt madala tunnihinnaga pakkumisi, nimetatakse konkursi väljakuulutamise käskkirjas minimaalne õigusnõustamise tundide arv toetataval perioodil,

¹³ EÕB aastaaruannete kohaselt osutati õigusnõustamist RÕA valdkonnas (RÕS) 2018. a kolmel korral ja 2019. a ühel korral.

¹⁴ OÜ HUGO andmetel oli 2020. a detsembris pooleli 97 lapse õigusi puudutavat kohtuasja; EÕB aastaaruannete kohaselt osutati õigusnõustamist võlaõiguse valdkonnas 2018. a 2957 korral ja 2019. a 3030 korral.

mille ulatuses tuleb nõudluse olemasolu korral nõustamine tagada.

Konkursi teates avaldatakse informatsioon, et sõlmitava lepingu perioodil võib Justiitsministeerium teha konkursi võitjale ettepaneku kasutada kohtumisega õigusnõustamiseks riigimaja ja kohtu ruume, samuti märge, et Justiitsministeeriumil on õigus konkurss põhjendatud vajaduse korral enne lepingu allkirjastamist nurjunuks tunnistada.

Täpsustatakse, et Justiitsministeerium võib taotluse esitamise tähtaega pikendada konkursi tähtaja jooksul.

Taotluses tuleb teha pakkumine, kui palju tunde ja millises õigusvaldkonnas kohtumisega õigusnõustamist ollakse valmis kalendriaastas abivajajale osutama, saamata selle eest toetust või abivajajalt tasu.

Taotluses esitatud pakkumises, mitmel päeval nädalas konkreetsetes linnas ja pakkumises märgitud nõustamiskohas kohtumisega õigusnõustamist osutatakse, tuleb esitada ka ülevaade, mitme õigusnõustaja poolt on nõustamiskohtade teenindamine piirkondlikult tagatud.

Taotluses tuleb esitada pakkumine õigusnõustamise ning telefoni teel teenindamise käigus esitatud küsimuste ja vastuste juturoboti arendamiseks vajalikus ulatuses ja viisil kogumise ning klassifitseerimise toetuse suuruse kohta.

Taotluses tuleb esitada pakkumine juturoboti vahendusel õigusnõustamise toetuse suuruse kohta.

Taotlusega koos tuleb esitada kinnitus, et õigusnõustajad on nõus projektis osalema, samuti projektiplaan taotleja poolt korraldatava õigusnõustamise teavitustöö kava ning kirjeldusega linnade ja nõustamiskohtade kaupa ning kliendihaldustarkvara ja nõustamiskohtade kirjeldusega.

Taotlusega tuleb esitada kinnitused taotleja käibe kohta (viimase kolme aasta käibe summa on minimaalselt 250 000 eurot ja aastas vähemalt 75 000 eurot; ühispakkumise korral peab iga taotleja nimetatud nõude käibe kohta täitma vähemalt 25 protsendi ulatuses), maksuvõla kohta (esitatakse MKS § 14 lõikes 5 nimetatud tõend maksuvõlgade puudumise kohta taotluse esitamise kuupäeva seisuga ning kinnitus, et taotluse esitamise kuupäeva seisuga ajatatud maksusumma seadusejärgne tähtpäev ei ole varasem kui üks aasta arvates konkursi väljakuulutamisest), korras raamatupidamise kohta ning selle kohta, et asutajal, osanikul, aktsionäril, liikmel, tegelikul kasusaajal ja esindusõiguslikul isikul ei ole kehtivat kriminaalkaristust ning Tartu Maakohtu registriosakonnale on esitatud majandusaasta aruanded ja äriseadustiku nõuete rikkumise eest määratud trahvid on makstud.

Taotluses tuleb ka kinnitada, et taotleja varasem tegevus ja tema asutaja, osaniku, aktsionäri, liikme, tegeliku kasusaaja ja esindusõigusliku isiku varasem töö- ja töövälise tegevus ei kahjusta Justiitsministeeriumi mainet.

Eelnõus sätestatakse vastavalt taotlejale ja taotlusele esitatud nõuete kohta tehtud muudatustele ka täiendatud taotluse kvalifitseerimise nõudeid.

Täpsustatakse, et taotluse kvalifitseerimise ajal võidakse taotlejalt vajaduse korral nõuda juba esitatud andmete täpsustamist ja täiendamist.

Eelnõus täiendatakse taotluse kvalifitseerimata jätmist reguleerivaid sätteid. Taotlus võidakse jätta kvalifitseerimata siis, kui taotluses esitatud andmed planeeritud õigusnõustajate arvu kohta ei ole realistlikud või kui pakutav kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määr on oluliselt madalam võrreldes teiste kvalifitseeritud pakkumistes esitatud tunnitasu määradega.

Lisatakse taotluse hindamise uute kriteeriumidena, kui palju tunde ja millises õigusvaldkonnas kohtumisega õigusnõustamist ollakse valmis kalendriaastas abivajajale osutama, saamata selle eest toetust või abivajajalt tasu, õigusnõustamise käigus ning telefoni teel teenindamisel esitatud küsimuste ja vastuste juturoboti arendamiseks vajalikus ulatuses ja viisil kogumise ning klassifitseerimise toetuse suuruse kalendriaasta kohta, veebilehe kaudu esitatud küsimustele vastamise kiirus ja juturoboti vahendusel õigusnõustamise toetuse suurus kalendriaasta kohta (kui nimetatud viisil õigusnõustamiseks konkurss välja kuulutatakse).

Eelnõuga täiendatakse vastavalt uute kriteeriumide olulisusele ka taotluste hindamisel punktide andmist reguleerivaid sätteid (näiteks telefoni teel teenindamine on väiksema mõjuga ning abivajajale tasuta nõustamistundide pakkumine on suurema mõjuga kriteeriumid).

Eelnõu kohaselt saab taotlus, mille esitab advokaadibüroo või advokaadibürood ühiselt, ühe lisapunkti.

Täiendatakse loetelu, mida konkursi võitjaga sõlmitavas lepingus sätestatakse (lepingusse lisatakse mitu õigusnõustajat on nõustamiskohtade teenindamise piirkondlikult taganud, veebilehtedega seotud tingimused, juturoboti arendamiseks vajalike andmete kogumise ulatus ja viis jm).

Eelnõuga nähakse ette regulatsioon lihtsustatud korras konkursi korraldamise kohta, andes Justiitsministeeriumile õiguse kuulutada vajaduse korral välja lihtsustatud korras uus konkurss, mille puhul võib vähendada nõudeid taotlejale ja taotlusele ning õigusnõustamise

korraldamisele, kehtestades konkursi tingimused justiitsministri käskkirjaga.

I sihtrühm: konkursil osalejad

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – ettevõtluskeskkond ja ettevõtete tegevus, mh mõju kindla tegevusalaga seotud ettevõtete toimetulekule ja töökorraldusele; infoühiskonna areng

Sihtrühmale avalduva mõju kirjeldus ja järelalus olulisuse kohta

Eelnõuga võimaldatakse edaspidi vajaduse korral korraldada eraldi konkurss ka erinevate õigusnõustamise viiside tarbeks. Muudatuse mõju on positiivne, kuna ettevõtete tegevuse suunatus, sh infoühiskonna areng soodustab tõenäoliselt olukorda, kus konkursil võidakse soovida osaleda õigusnõustamise osutamiseks mõnel konkreetset viisil (nt veebilehtede kaudu esitatud küsimustele vastamine, õigusnõustamine juturoboti vahendusel).

Taotlejale ja taotlusele esitatavad nõuded muutuvad rangemaks, mis võib vähendada konkursile laekuvate taotluste hulka. Kuna konkursi eesmärk on leida abivajajatele kvaliteetse õigusnõustamise teenuse osutamiseks usaldusväärne lepingupartner, on karmimad nõuded asjakohased teadlikuma valiku tegemiseks. Kuigi tõenäoliselt on potentsiaalseid konkursil osaleda soovijaid, kes vastavalt täiendatud tingimustele selleks enam ei kvalifitseeru, ei saa mõju pidada oluliseks. Tegemist on hüpoteetilise võimaluse äravõtmisega, mis ei saa kuidagi mõjutada konkursile mittekvalifitseerunud äriühingu praegust tegevust. Nõuete liigse karmistamise risk on siiski olemas, kuid valdavat taotluste mittekvalifitseerumist või taotluste esitamata jätmist tuleb siiski pidada ebatõenäoliseks. Õigusteenuste turg on aktiivne ning konkursi tingimused jätavad võimaluse ka ühispakkumiste esitamiseks.

Samuti ei saa taotluse hindamise kriteeriumide ja vastava punktisüsteemi täiendamise mõju sihtgrupile pidada ulatuslikuks ega oluliseks. Advokaadibüroo taotlusele antav lisapunkt on väikese kaaluga ja ei loo taotlejale konkurentsieelist, kuid selle abil on võimalik väärtustada tagatise, mida riik peab õigusala esmanõustamise teenuse puhul oluliseks. Taotluste hindamisel lähtutakse punktide andmisel veel kuuest erinevat kaalu andvast hindamiskriteeriumist ja advokaadibüroodele ühe punkti väärtuses antav lisapunkt ei oma tervikus eaproporsionaalset kaalu. Näiteks on taotlejal soovi korral võimalik pakkuda abivajajale tasuta nõustamistunde, mis on suure mõjuga hindamiskriteerium. Taotluste hindamise kriteeriumide ja punktisüsteemi täiendamine annab vajaliku eelinformatsiooni ka pakkumise esitajatele endile, mistõttu võib mõju pidada pigem positiivseks.

Eelnevat arvestades ei ole konkursi nõuete muutmise mõju ulatus suur ning muudatustega ei kaasne sihtrühmale olulist mõju, mida tuleks täiendavalt analüüsida.

II sihtrühm: potentsiaalsed õigusteenuse vajajad

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – leibkondade toimetulek ja majanduslikud otsused

Sihtrühmale avalduva mõju kirjeldus ja järelalus olulisuse kohta

Spetsialiseerumine kindlale õigusnõustamise viisile võib aidata kaasa kvaliteetsemale ja efektiivsemale õigusteenuse osutamisele konkreetset viisil. Nõuete karmistamisel taotluse esitaja suhtes on abivajajale samuti pigem positiivne mõju. Kvaliteetse ja katkematu õigusnõustamise osutamine teenib eeskätt sihtgrupi huve ning teenuse osutaja hoolikas valimine on selle eesmärgi tagatiseks. Ka eelnõuga kavandatav muudatus, mille kohaselt antakse justiitsministrile õigus kuulutada vajaduse korral välja lihtsustatud korras uus konkurss, on sihtgrupi huvides (tagada teenuse võimalikult järjepidev kättesaadavus). Seda võib teha nii olukorras, kus konkurss kuulutatakse nurjunuks, kui ka siis, kui konkursi võitjaga sõlmitud leping lõpeb ennetähtaegselt.

Regulatsiooni muutmine konkursi nõuete muutmise ega too sihtrühmale kaasa kohanemiskursi, ebasoovitavad mõjud puuduvad. Eelnevat arvestades ei kaasne muudatustega sihtrühma jaoks olulist mõju, mis vajaks täiendavat analüüsi.

Kavandatav muudatus 3 – toetuse väljamaksmisele ja aruandlusele seatud nõuded

Eelnõuga muudetakse võrreldes kehtiva regulatsiooniga toetuse väljamaksmisele ja aruandlusele kehtestatud nõudeid.

Muudatused on järgmised:

Toetuse väljamaksmise tingimusi täiendatakse abivajajaga sõlmitud kliendilepingu ning abivajajale ja Justiitsministeeriumile esitatavate arvete registreerimise nõudega (vajadusel kontrollitakse kliendihaldustarkvaras).

Täpsustatakse, et konkursi võitjal on aega kaks nädalat arvates teavitamisest parandada kliendihaldustarkvaras puudusi, mis võiksid olla aluseks vastava abivajaja puhul toetuse väljamaksmisest keeldumisele.

Lisatakse säte, mis annab Justiitsministeeriumile õiguse kas osaliselt või tervikuna keelduda toetuse väljamaksmisest või nõuda vastav osa toetusest tagasi või tasaarveldada tulevaste maksetega, kui abivajaja õigusnõustamine on olnud ebakvaliteetne ja Justiitsministeerium selle tuvastab.

Täiendatakse aruandluse kohta esitatavaid nõudeid, nähes ette teabe edastamise õigusnõustamise keele, telefoni teel õigusnõustamist saanud abivajajate arvu, veebilehtede sisutekstide haldamise ja esitatud küsimustele vastamise, ülevaate edastamise õigusnõustamise ning telefoni teel teenindamine käigus küsimuste ja vastuste juturoboti arendamiseks vajalikus ulatuses ja viisil kogumise ning klassifitseerimise kohta ja turundustegevuse ning teavitustöö kohta kalendriaastas. Juhul kui konkursi võitja on toonud oma taotluses välja, et osutab abivajajale õigusnõustamist tasuta, tuleb esitada andmed ka selle kohta.

Sihtrühm: konkursil osalejad

Muudatusega kaasneva mõju valdkond: mõju majandusele – ettevõtluskeskkond ja ettevõtete tegevus, mh mõju kindla tegevusalaga seotud ettevõtete toimetulekule ja töökorraldusele; halduskoormus

Sihtrühmale avalduva mõju kirjeldus ja järeldus olulisuse kohta

Muudatustel, mille kohaselt ei pruugi Justiitsministeerium maksta toetust ebakvaliteetselt osutatud õigusabi eest, ei ole konkursi võitja jaoks mõju, kui osutatav teenus on kvaliteetne. Eelduslikult võib sihtgrupi jaoks ebasoovitav mõju avalduda seondvalt mõne üksiku juhtumiga lepinguperioodi jooksul. Sellisel puhul (ebakvaliteetse õigusnõustamise tuvastamise korral) on Justiitsministeeriumil kaalutlusruum, millises ulatuses konkreetse isiku kohta toetus maksmata jäetakse või tasaarveldatakse ehk tasu ei pruugi jääda täies ulatuses saamata. Seega ei avalda muudatus sihtgrupile olulist mõju.

Regulatsiooni täiendamine sätetega, mille kohaselt tuleb kalendriaasta kohta esitatavas aruandes esitada rohkem andmeid, on vähese mõjuga konkursi võitja halduskoormusele, kuivõrd aruandeks vajalikke andmeid tuleb aasta jooksul eelnevalt talletada. Samas on tegemist otseselt konkursi võitja nõustamistegevust puudutavaga, mistõttu ei saa mõju pidada oluliseks.

Eelnevat arvestades on toetuse väljamaksmisele ja aruandlusele seatud nõuete muutmise mõju ulatus sihtrühmale väike ning muudatustega ei kaasne sihtrühmale olulist mõju, mida tuleks täiendavalt analüüsida.

5. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine ei too riigile kaasa täiendavaid tegevusi. Uue konkursi ettevalmistamine ja läbiviimine ei ole varasemast keerukam ning kaasnev töömaht jääb üldjoontes samaks. Samuti ei muutu üldjoontes aruandluse ja järelevalvega seonduvad tegevused.

Kavandatavad muudatused ei mõjuta ka riigieelarvest üldise õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks eraldatava toetuse suurust. Muudatused aitavad kaasa kõnealuse toetuse optimaalsele kasutamisele, arvestades toetuse eesmärki. Sealhulgas ennetab asjakohane ja õigeaegne õigusnõu probleemide süvenemist, mis omakorda hoiab kokku nii osapoolte kui ka riigi ressursi (mh kohturessursi).

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras. Enne määruse jõustumist konkursi võitjaga sõlmitud lepingutele kohaldatakse lepingu sõlmimise ajal kehtinud määrust, et mitte mõjutada konkursi võitjaga varem sõlmitud kokkuleppeid ning õiguspärast ootust lähtuda lepinguperioodil lepingu sõlmimise ajal kehtinud õiguslikust raamistikust.

Kuni 1. maini 2021. a lähtutakse abivajajale riigi toel ettenähtud kohtumisega õigusnõustamise sihtgrupi määratlemisel ning tundide arvestamisel enne käesoleva määruse jõustumist kehtinud määrusest. Juhul kui teenuse osutamine jääb seoses teenuse osutaja vahetumisega pooleli, on kõigil abivajajatel võimalik jätkata õigusnõustamisega uue konkursi võitja juures. Õigusnõustamise tundide ja tasu arvestamisel lähtutakse siis kehtivast regulatsioonist.

Enne määruse jõustumist alustatud kohtuesinduste puhul ei kohaldu §-s 6 sätestatud kohtus esindamise piirang. Käesoleva määruse jõustumiseni kehtinud määruse alusel korraldatud konkursi võitja lähtub arvates käesoleva määruse jõustumisest uute abivajajatega lepingute sõlmimisel §-s 6 sätestatud piirangust. Vajadusel jätkatakse õigusnõustamist samuti uue konkursi võitja juures ja kehtiva regulatsiooni alusel, välja arvatud tundide arvestus, mille puhul lähtutakse õigusnõustamise alustamise ajal kehtinud regulatsioonist.

Justiitsministri 5. jaanuari 2017. a määruse nr 1 „Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord“ 2. ja 4. peatükis sätestatud kohaldatakse 30. aprillini 2021. a ning 1., 3. ja 5. peatükk tunnistatakse kehtetuks.

Seni kehtinud määruse kehtetuks tunnistamine kahes osas ning abivajajatega sõlmitud kokkulepete osas kohalduvad üleminekusätted võimaldavad piisava ajavaruga sujuvalt üle minna uutele nõuetele, mille alusel sõlmitakse konkursi võitjaga leping järgmiseks lepinguperioodiks ning osutatakse seejärel õigusnõustamise teenust.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu saadeti kahel korral kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu Siseministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile ja Rahandusministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks OÜ-le HUGO, Õigusteenuste Büroole, Eesti Juristide Liidule, Lastekaitse Liidule, Eesti Puuetega Inimeste Kojale, Eesti Advokatuurile, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale ning Notarite Kojale. Eelnõu kooskõlastas märkusteta Rahandusministeerium ning märkustega Siseministeerium ja Sotsiaalministeerium. Eelnõu kohta esitasid arvamuse OÜ HUGO, Õigusteenuste Büroo, Eesti Juristide Liit, Lastekaitse Liit, Eesti Puuetega Inimeste Koda ning Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda. Kooskõlastusringidel esitatud märkused ja ettepanekud on kajastatud eelnõule lisatud kooskõlastustabelis.

Viljar Peep
Asekantsler